

nije ništa u stvari promjenila. Talijani su izjavili da će glasovati protiv, a kad tamo glasovali su protiv samo liberalni, najme Bartoli, Rizzi, Pitacco i Malfatti, dok su klerikalni izasli. Razni Slovenci i Hrvati ne svi, glasovali su za provizorij. Kod razprave govorio je također Dr. Tresić i to glavno u aferi *biševskog Ljubljanskoga na čelnika Hričara*. Rezolucije koje je u toj stvari postavio Tresić bile su prihvaćene. U njih se odsudjuje postupak, koji zemaljskoga predsjednika Kranjskoga Schwarza, koji ministra unutarnjih poslova Haerdla. Bile su upućene ustavnomu odboru.

Prema svrsi bili su razpravljani prešni predlozi za pomoć u biedi, te svi izručeni vladi, da jih uzme u obzir.

Pogled po Primorju.

Puljsko-rovinjski kotar:

Koncertat hrv. pjev. i glazb. društva u Pulj. U subotu 17. t. mj. nastupilo je ovo mlado društvo prvi put javno pred obinatom za koncertom. Za početak, bio je koncert zamišljen u velikom stilu i sa par teških komada, te smo bili zabrinuti za uspjeh u moralnom i materijalnom pogledu. Nu prevratili smo se u račun, jer je taj prvi veliki koncert uspio sasvim u svakom pogledu. Sve točke programa izvedene su na obće zadovoljstvo slušateljstva, koje je pjevače i pjevačice i njihovog zborovodju iz svakog komada nagradilo burnim pljeskanjem. Budi g. zborovodji, te pjevačima i pjevačicama izražena i ovdje hvala, za njihov mar i trud. Posebice pak budi izrečena hvala gdjici Mileni Konavki, koja je uz pratnju orkestra krasno ispjevala dvie solo-pjesme.

Osobito nes veseli istaknuti, da se je koncertu odzvalo veliki broj našeg inteligent. obinista, što se inače riedko događa, te ono zadovoljstvo, koje se čitalo na svim licima radi uspjeha, te od svakog si čuo samo: vrlo lijepo, krasno.

Opažamo na koncu, da je orkestra (32 čovjeka) za dvoranu bila prejaka i većinom nadvikivala pjevače. Radi toga bit će bolje u buduću, da se uzme drugi put manju orkestru, kojom će se postići veći efekat, pristediti ogromni trošak i izbiti komogud iz glave kapricu, da se producira s velikom orkestrom.

Javni sastanak. U nedjelju održavali su se u okolici puljskog tri sastanka o popisu pučanstva, i to pred podne u Štinjanu i Premanturi, a po podne u Pomeru. Na svim tim sastancima prisustvovali je liepi broj naroda i pozorno slušao upute glede predstojećeg popisa.

Na sastanku u Pomeru razložio je narodni zastupnik vlc. Luka Kirac o radu i zadnjem zasjedanju istarskog sabora i o postupku Talijana. Narod je pozorno i odobravanjem slušao razlaganje svog zastupnika, te ga na koncu pozdravio bur-

nim živio klicima. Na predlog g. J. Mahulja prihvaćena je rezolucija, kojom se odobrava sav dosadašnji rad i postupak naših zastupnika na zemalji, saboru i carovinskom vlcu, a oštro odsudjuje mačuhinaki postupak Talijanske većine i zem. odbora prema hrvatskom i slovenskom narodu u Istri.

Protunaradni odgoj djece. Po cijeloj Istri, a osobito u Pulj, imadu najviše ljudi, muskih i ženskih, koji su potekli od roditelja naše krvi i jezika, a koji su najljepši naši neprijatelji, upravo fanatični Talijani. Da ti postanu lakovi, najveću krivnju nose roditelji. U Pulj imadu mnogo i mnogih hrvatskih roditelja ne samo iz Istre, nego iz Dalmacije i Hrvatske, a također mnogo Slovenaca iz Kranjske i Gorike. Kad se isti nastane u Pulj nakon 3—4 mjeseca već tambaskaju ili „bešlimaju“ po talijanski i počnu se sramiti svog vlastitog jezika. Sa dječom govore samo talijanski, tako da diete ne nauči niti rieči materinskog jezika svojih roditelja i stanu mrziti svoje roditelje i rugati se roditeljima sa „šćavo“, „cranzo“ i sl. Tu žalostnu činjenicu opažamo ponajviše kod Banovaca, Dalmatinaca i Slovenaca; kod Istrana razmjerno imadu manje takvih slučajeva. Primjera bi mogli nabrojiti na atotina. Ima n. pr. ovdje jedna obitelj, otac iz Like, majka negdje iz Hrvatske, a njihov sin najfanatičniji Talijan; — druga jedna obitelj, koje glava je član jedne stare plemenite i vrlo rodoljubne opće poznate obitelji iz Hrvatske (Zagorje), majka iz hrv. primorja, a sin, već odrasao i obiskrbljen, srecm dođuše naš, — ali hrvatski, jezika roditelja, nezna ni rieči. Dobro uzgojen, uvidja pogriješku roditelja. Mogli bismo još navesti žalostnijih primjera iz obitelji Dalmatinaca i Slovenaca i Istrijanaca. Navadamo samo jedan žalostni primjer iz jedne obitelji Istrana. Prošlog tjedna čitamo u trčanskim novinama, kako je neki Marij Jagodnik iz Pule pred jednim kinematografom u Tratu stao vikati: „Abbaso l' Austria“, „Con Garibaldi voio marciar“ i „mi ghe c... a tutta l' Austria“. Toga bedactića je redarstvo uhvatilo i zatvorilo. Taj 19 godišnji zeleniš je sin nekog Jagodnika, što ima trafik na „Ponte“ i koji je umirovljeni financ. stražar, a rodom iz jednog sela obćine Buzet. Otac tog pečenog Talijandića je Hrvat, drugo nemože da bude, a njegov prvi porod eto ljutog Talijana i dušmanina krvi svog roditelju i zemlji u kojoj se rodio.

Ove kratke refleksije iznašamo pred očima našim cilom slavenskom rodu u Pulj i Istri, da uvidi kakve sve zle posljedice donasa krivi i zanemareni odgoj djece sa strane roditelja, i kakvu tešku krivnju imaju na sebi roditelji, koji svoj vlastiti porod odmetne i narine tudjinca, da kasnije proklinje i mrzi vlastitog oca i majku, svoju krv, rod i dom.

Iznasamo to također, nebi li svi naši

nejma, porabu novih zabranjuje, jer da tobož nisu odobreni. Da bi se za odobrenje pobrinuo, kad bi već bio uvjeren da novi nije odobren, to mu ni na pamet nepada. Medjutim nalazi se u protuslovju, kad porabu toga rituala zabranjuje, jer tobož nije odobren, a dopušta da se ga rabi u pitanjih i odgovorih i njekih molitvi. Kad to dozvoljava nezna u kakvom je drugom protuslovju. Dozvoljava mješanje jezika hrvatskoga i latinskoga kod dieljenja sv. Krsta i sv. ženitbe; a baš mješanje tih dviju jezika navadja se sa strana koje su kao i on kao glavni razlog protiv porabi šćaveta kod sv. mise.

A ako je već zlobno to što i kako se naredjuje glede slavenskoga rituala, još je gora ona izreka ličuća se pjevanih sv. misa. Zapojevada, nek se kod obićaja pjevanja epistole i evangjelja kod pjevanih sv. misa također slavenskim jezikom ništa neobnavlja. A baš tom izrekom ličuć bi on,

od slovinskog roda upoznali zlo i veliki zločin, koji počinjaju na vlastitój krvi, te u kući i svigdje sa svojom dječom govore samo svojim materinskim jezikom, uzgajali je u narodnom duhu, te kad porastu upisali svu svoju djecu u hrvatske škole. Tko uzgaja svoju djecu u protunarodnom duhu, taj je ne samo veliki zločinac, nego pokazuje i svoju veliku ignoranciju, nesviet i glupost. Tko to pak čini svjestno, ili iz budi koje koristi, onda je to čovjek, od kojeg mora bježati svaki pošten čovjek.

Ovo budi spomenuto na razmišljanje svim našima i prigodom predstojećeg popisa pučanstva, da ne upišu sebe i svoje za tudjince, Talijane ili Niemce, nego porodu iz kojeg potiču i jeziku, kog su od majke naučili. Materinski jezik, rod hrvatski ili slovenski, neka nam bude u pameti prigodom popisa pučanstva!

Nozasitnost kamoraša. Puljskoj kamori prevrnuo se mozak od ljutina, što vlada nije Nj. Vel. predložila na sankciju proračun za obćinu Pula. Naravski da svu svoju žuč iskaljuju radi toga na Hrvatima i vladi, koja da Hrvate protežira. Kamorino glasilo radi toga piše, da radi Hrvata moraju sada u Pulj gaziti blato, caste se ne mogu popravljati itd. itd., jer Hrvati ne dadu... da kamoraši za svoj truh opet zaduju obćinu za stoline i stolne sluca kruna, kako su to pitali u nepotvrđenom proračunu, a za jednu hrvatsku školu u Pulj, kako su to pošlenom rieči obećali, ne nalaze vrljedniti staviti u proračun niti jednog litra. Znamo, da je u kamoraša odviše širok požiralnik, a da bi moglo što ostati za popravak cesta i drugih vrlo potrebnih stvari. Ali za svoje činovnike i prirepine, te K 12.000 načelniku konje i ekipažu, imat će manjadru novaca, ali za ostranjenje blata, kanalizaciju, hrv. škole, nema novaca jer su Hrvati krivi... da su živi.

Hvala daru. G. Jos. Krmpotic darovao je ovdješnjoj školi Družbe pet krasnih i skupih slika. Na tom rodoljubnom daru zahvaljuje mu učiteljstvo družbine škole najljepše.

Kako nas poštnju za naš novac. Na Foru nalazi se dućan gotovih odjela tvrde Ign. Steiner. Ta tvrka imade na dućanu napis dapače i u magjarskom jeziku, ali hrvatskom jeziku ni traga. Tako poštuje ta tvrka jezik našega naroda medju kojim živi, i čiji novac mu je mio i drag kao i Niemca i Talijana. Za Magjare, kojih ovdje ni u Istri nema, ta tvrka znade, dok nas Slavene, koji smo ovdje domaćini, ostentalitno ignorira. Zato odgovorimo toj tvrki i mi sa ignoriranjem. Na ovo upozorujemo sve Slavene u Pule, gospodu i gospodje, da znadu tu tvrku onako poštuovati kako ona poštuje nas.

Upozoravamo p. n. gg. trgovce i rodoljube širom Istre na današnji oglas g. L.

da se učini velika obnova, da se najme prestane sa pjevanjem svih dielova pjevanje sv. mise u slavenskom jeziku, i da se sve pjeva latinski! To je svakako potencirana zloba.

Tako nekako imalo bi se označiti i zadnju izreku gdje veli da tu neide o narodnu odnosno i političku stvar. Čim bijaše izdan slavenski Rimski Ritual godine 1893. već su letjeli u Rim od narodnih i političkih neprijatelja Hrvata i Slovenaca spisi, u kojih se veli, da proved rituala nije dobar, nije točan, da je heretičan, i slično. A da nije tu narodnih i političkih motiva, kako bi došlo do toga da se tim bave austro-ugarski odlučujući krugovi, i da oni postavljaju na srca biskupom da unište slavensko bogoslužje, kao što su to učinili blagopokojnim nadbiskupu Rafajeviću, biskupu Strku, a tako stalno i biskupom Flappu i Naglu.

U stvari fernana Naglova dušobrižnikom

Križa u Pulj, glede raspčavanja proizvoda u korist Družbe.

Trgovina odjela. Svracamo pozornost naših na oglas trgovine gotovih odjela A. Verscheisser u Pulj, da u toj trgovini kupuju svoje potrebe. G. A. Verscheisser je Poljak, Slaven, i u njegovom dućanu bit će mo liepo posluženi u našem hrvatskom; češkom i poljskom jeziku.

Lošinjski kotar:

Cros. Najmoderniji, ako i ne najuspješniji način otudjivanja naše dječice od naših škola, pokušali su onomadno naši kamoraši u creskom sandžakatu. Pred mjesec dana došla naredba, da se dječja zabavišta u ovome gradu, odnosno pašluku, najme „Družbino“ sa 86 djece i „Legino sa 64 djece, a dakako smješteno u prizemlju nove s o n t u o z n e zgrade pučke talijanske škole, a pod nadzorom ravnateljice ženske šk. pučke škole — imadu zatvoriti — radi ospica — zakon, zakon, pa nema druge neg zatvaraj. Pred desetak dana došla naredba, da se dječja legino zabavište otvori, a naše? njente... Jučer morali smo brzojavno zamoliti c. kr. voditelja kapetanata u Lošinju, da nam milostivo, ako nije i tu po sriedi „autonomia del comuno“ otkli bojazan od gosp. hofrata da dozvoli otvorenje i našeg zabavišta, — odahnuili smo — dozvolio nam! Na ovo i stotinu sličnih i različitih milosti, kani k njemu posebni jedan naš odbor, da mu se zahvali (ta da nebi bilo „gubernera“, gdje bi mi već djece i to prigodom kad dođu, kako se po pašiluku u govori, na otvorenje odnosno na „teferle“, našeg glasovitog propalog, pak ovo opet uskrnulog „circolo polopare“, ta on onako okat i protivac znade, gdje je tomu „circulu“ i majka i otac a i koji mu je pokretač, vođa i glavar... samo da nebi pomislilo na rimski „Audax“ ma che njanche per sogno, a tu se nije nikada „Asina“ nit čitalo niti će se ga čitat, če ne, paron Blaž...? Dakako da ovakvi i ovime slični podhvati pak još i uz „minestron“ koji se danomice dieli onoj jednoj dječici u onoj još jadrnoj školi, mogli bi gdjegdje upaili, ali ovdje u creskom sandžaku... jok valaj!... što ćete, kad ovdje kod nas vrijedi još uvijek ona: „potlačeno jače — sve to većma skače... pa makar iz koje izkočili svi naši Poduoščići, pa bili oni i u hofratskoj bundi...“

Voloski kotar:

Prigodom sastanka glede popisa pučanstva držanog dne 8. o. mj. u Varvaru sabralo se na predlog g. Ante Kalca K 10-20 za družbu sv. Cirila i Metoda za Istru. Novac primilo je družbino Ravnateljstvo u Opatiji.

G. Vinko Mavričić iz Drago-Mošćenice poslao je družbinom Ravnateljstvu sabra-

Nastavak u prilogu br. 1.

onih trih župa bili su zaplatni najbolji naši crkveni dostojanstvenici onoga vremena. Rekli su izrično da nekorišiti utentaj se Rimu, nego da treba razložiti stvar gospod. austrijskim ministrom, i upozoriti jih na posljedice koje bi mogle nastati, ako se fernan provede; da će se najme nesamo u obćaj dovesti narod onih trih župa, nego i zlo razpoložiti sve Hrvate Istre, i sve Hrvate u obće, kojim se je i tako već sve uzelo, a sad bi njim se htjelo i njihov jezik u crkvi u kojem bar Bogu mudro izjadati svoje jado. Bog zna bi li to bilo sto pomoglo, najme bi li bili htjeli gospoda ministri zauzeti se za prilog hrvatskomu narodu.

Sročom bili su namješteni u onih trih župah svećenici koji poznadu onaj narod, koji znadu kako osjeća, koji s njim osjećaju, i koji su znali kako postupati.

(Sledi.)

tajnik S. Šbora za širenje vjere*. Taj „Imprimatur“ Sv. Šbora za širenje vjere je podpuno odobrenje ili aprobacija za obću porabu, a to tim više što je taj zbor izdavao i tiskao slavenske bogoslužne knjige. Da nije tim „Imprimatur“ sa podpisim zbora ritual odobren, i pravovaljan za porabu, nebi ga dao tiskati, i to još u svojoj tiskarni. Utvrđivati protivno skrajnje je neznanje ili skrajnja zloba. Kod biskupa Nagla reć bi da je ovo poslednje, pošto neće da reće ko je onaj „Imprimatur“ podpisao. On, kao vjerni sluga austrijanskih vlada, poput Flappa prije desetak godina, hoće da uništi porabu slavenskoga rituala, i hoće da se rabi latinski. Veli nek se taj rabi opet, što je upravo smješno kad se zna da se već preko 260 godina rabi slavenski ritual. Imeđu redaka čita se kao da nejmaju pravoga crkvenoga duha oni koji hoće da se hrvatski ritual rabi. Misli si, starih slavenskih rituala već

na predlog Velečasnog Gospodina Rajca Jelusića, župnika u Berseču prigovora njegovog imendana K 21. Živjeli plešni darovatelji! Naprijed za družbu!

Promešćenje c. k. poštanskog ureda Mošćenica u Dragu. Ovuda prosiu se, da će se ovdješnji poštanski i brzoni ured prenijeti u Mošćenčku Dragu. Vrijelo se doduše i do sada stuka u tom glodu, ali to držamo tek pukim naklapanjima sve dok nas nekoji vidljiviji znaci počesu uvjeravati, da se nešto iza brda ja.

Iz više razloga dade se naslutiti, da se što snuje, toga radi, prije nego li bi se bilo što izvesti želimo, da se u kratkim vezima osvrnemo na teške posljedice, koje bi po ovdješnji narod nastale preseljenjem ovdješnjeg pošt. ureda u Dragu, koje se mogu već i sada da pred.

U prvom redu u Mošćenicama sijelo je najviše svim uredima, oblastima i društvima mošćeničke općine. Tu sijelo je općinskog Glavarstva, župnog ureda, dvorazinske škole i c. k. žandarmerijske postaje. I ovi imadu dnevnog posla sa poštom pisivanja radi s raznim oblastima. Osim toga postoji ovdje „Hrvatska čitaonica“, koja također imade više posla sa poštom; u novije doba kani se ustrojiti Posušica, te će i ona imati posla sa pošt. uredom slanjem i primanjem novca itd.

Nadalje možemo punim pravom ustrediti, da se u Mošćenicama nalazi, tako rečeno, srce čitave mošćeničke trgovine, a i da bi ova posljedice promješćenja pošte, jedna u Dragu najviše osjetila, a da niti spominjem udarca koji bi tom zgodom nastao po živim porezovnim općinama Kalac, raga a dobri dijelom i Martina, koji se udjeljom i blagdanom ovdje okuplja, te u prilikom zgodno uređuje svoja stvari u pošti. — Zar će taj narod ako će preporučiti pismo, poslati novac ili što slična — što pošta, sabiraonica ne prima — naša zato ići u Mošćenčku Dragu? Ili nije pošta što sada prevale pet kilometara puta u pošte, nego ćemo ga siliti — samo da udovolji udobnosti kojekakoj amo drugojenoj gospođi — da prevale još druga pet kilometra i tako potirati čitavi dan?

Jednom riječi, prenešenjem pošte i brzojavnog ureda odavle — gdje je pravo stajalište mošćeničke kupe — u Dragu nastala bi se ovdješnjem čitavstvu u opće velika nepravda tim više, što ono ovu pogodan potpunim pravom već punih 55 godina uživa.

Da, 55 godina navršilo se, da je velečasno čitavstvo pošta i brzozajava postavilo ovdje pošt. ured, te jana je činjenica, da i oni razlozi, koji su svojedobno ponudili ga, da ovdje otvori poštu, postoje još danas, dapače u daleko većoj mjeri.

Zbog toga ova je vijest ovdješnje pučanstvo do skravnosti ogorčila, a kako i svi, kad mu se snuje oteti ono, što ga je pravu i zakonu patri; kad ga se kani siliti one pogodnosti, koju — kako već rekoh — s pravom preko pol stoljeća uživa.

Kno povod ovom činu navadja se, da izomna većina ovdješnjeg poštanskog prometa, naime 80%, otpada na Mošćenčku Dragu. Mi proti ovoj neosnovanoj tvrdnji zajednički prosvjedujemo, jer smo više nego uvjereni, da niti iz daleka neodgovaraju istini. Tako isto izrazilo se u njoj i jedan gospodin iz Drage i to jedan od najboljih poznavaca naših odnosa. — Ako je kojima stalo do toga, da se pošta prenesli u Dragu, te se zato bude s vlastitog bud s koga mu drago interesu, slobodno im, ali bismo im preporučili, da se u tu svrhu služe s tvrdnjama, znanovanim na istinitim činjenicama, i da ako daju istinite i nedvojbene informacije. Jer dvojimo, da se poštanski promet, što otpada na Dragu, u ljetno doba, kad je kupališna sezona u punom jeku, popne

do tobožje gornje visine, dok smo u ostalo doba godine dosvni svjedoci, koliko poštanskog prometa otpada na Dragu.

Glasa se ovuda, da je poaretnik tomu, ovdje boraveći grof Szecheny; on da je u tu svrhu uložio molbu, potpisanu od pučanstva porezovno općine Kraj a malenokod por. općine Draga, na ravnateljstvo pošta i brzozajava u Tratu, a veli se i to, da je u tu svrhu i osobno bio na ravnateljstvu. Dakle za gospudski hir jednog doseljenog mogjarskog grofa imala bi da trpi velika većina domaće pučanstva.

Neznamo koliko ovi glasovi odgovaraju istini, ali svejedno ne možemo shvatiti, kako bi mogao jedan milijunaš kao grof Szecheny, čija je dareljivost i velikodušje (?) ovuda toliko razglasaena, uplivati, svoje i par drugih imućnika udobnosti radi, da se jednoma dijelu pučanstva otme ono, što ga pravom ide, a u pomanjkanju česa bi bilo njegovo razvijanje u opće vrlo otežano. A u drugu ruku nepojmljivo nam je kako bi i ravnateljstvo moglo da udovolji ovakvoj, na ničim stvarnim osnovanjima želji pa makar i jednoga grofa, prije nego li tolikom dijelu mošćeničkog pučanstva, koje svoje molbe i zahtjeve u tom pogledu temelji na jasnim i istinitim činjenicama. Zar bi bilo pravdom, da toliki broj žiteljstva imade snasati štetne posljedice, koje bi u tom pogledu po nj nastale, a samo zato, da se udovolji amo doseljenim tuđincima? Ne — i sto puta ne; — ako Boga i pravde imade, to se ne smije dogoditi!

Pa u ostalom mi se ni malo ne protivimo da se i Dragi, ako je moguće, podijeli vlastiti poštanski ured; naša je želja jedino, da se naše ne otima.

Poželjno bi bilo, da bi se i naši zastupnici izvolili zauzeti za ovu stvar.

Za danas završujem, a do zgodne javiti ću se opet.

Zabava u Sv. Mateju (općina Kastav). Podružnica Družbe sv. Cirila i Metoda u Sv. Mateju priredjuje uz blagovojno sudjelovanje tamburaškog zbora hrvatske pučke čitaonica „Halubljan“ na Slijepanje dne 26. o. mj. zabavu sa deklamacijom, predstavom, tamburanjem i plesom.

Bazopred zabava „Istarske Vile“ u Kastvu od Božića do konca mesopusta: Na „Silvestrovo“ priredjuje domaću zabavu. Dne 22. janara 1911. „Sjajni sokolki ples“; dne 26. febrara 1911. t. j. na mesopustnu nedjelju velika zabava s plesom.

Pučko društvo Kuožgrad u Lovranu. Ovo rodoljubno društvo preuzelo je vrlo plemenitu i častnu zadaću, da priredi niz predavanja ili tečajeva za pučku prosvjetu u Lovranu. Do sada je ustanovljen ovaj red predavanja: 1. R. Stanger: O poštanskim bolestima, osobito o koleri — dne 26. decembra 1910. 2. Prof. Ivančić: Otkriće Amerike — dne 1. janara 1911. 3. Vektor. Čak: Novi veterinarski zakon — dne 8. janara 1911. 4. Nadzornik Pribilj: Škola i dom — dne 15. janara 1911. 5. Viktor Car Emlin: Napoleon — dne 22. janara 1911. 6. Nadsavj. Dr. Lukež: Zena pred zakonom — dne 29. janara 1911. 7. Uč. Polj. Petru: Kako valja dandanas gospodariti — dne 5. febrara 1911. Predavanja održavat će se u društvenim prostorijama. — Početak svaki put točno u 9 sati pred podne.

Društveni odbor pozivlje sve prijatelje puki na ove tečajeva zamolbom, da u puku rašire važnost tih tečajeva te budu puk iste što mnogobrojnije pohadjao.

Zk. Družbu. Da počasti uspomenu blagopokojne majke gg. dra. Trinajstića, dao je za Družbu g. narodni zastupnik prof. Vjekoslav Spindić K 10.

Promaknuta na čast doktora. Slušaateljica filozofskih nauka na bečkom sveučilištu gđica Danica Vlah, kćerka pokojnog učitelja I. Vlah iz sela Jusići (Trinaj-

stići) općina Kastav bila je dne 21. o. mj. na bečkom sveučilištu promaknuta na čast doktora filozofije. Čestitamo mladoj doktorici i zemljakinji!

Pazinski kotar:

Promocija. Javljaju nam iz Pazina: Dne 20. t. mj. bio je na bečkoj univerzi promoviran na čast doktora prava, koncipient kod odvjetnika Dra. Dinka Trinajstića u Pazinu, g. Josip Agnelotto. Mladom doktoru naše iskrene čestitke!

Popis pučanstva. U nedjelju dne 18. o. mj. podučavali su članovi odbora za prosvjetu narod o popisu pučanstva u Ferencima. U ponedjeljak dne 26. o. mj. podučavat će u Šumbregu, Sv. Nedjelji, Vozilima i Karojbi.

Umjesto vijenaca na odar blagopokojne majke dr. Dinka Trinajstića sabrao je prof. Zvonimir pl. Doroghy svotu od K 115-60. Polovica svote predana je Dječkom pripomoćnom društvu u Pazinu a druga polovica podružnici družbe sv. Cirila i Metoda u Pazinu. Darovaše po 10 K dr. Kurelić; po 5 K dr. Balić, Čučučić, Kos, Rebek, dr. Šebesta; po 4 K Bertosa, Trampuž; po 3 K Bergić, Hradek; po 2 K Bunc, Detelić, Doroghy, Drndić, Dušić, Frankula, Šime Frulić, Grkičić, Novak Iv., Novljan, dr. Pederin, Pregej Rud., Rafkalli, Šantel, Šverko, Turčinović, Žic; po 1 K dr. Belulović, Bernobić, Brajša, Brinšek, Brumnić, Burgar, Corovac An., Ferencić, Filipčić Iv., Gomišček Kliment, Gomišček Mate, Gortan, Jerić, dr. Ković, Knez, Kramar, Kurent, Matanić, Medvedić, Miklauc, Matika, Novak Vil., Opašić Ante, Orel, Premerstein, Revelante, Šega, Turato, Vanik, Zgrablić, Zović, Zanić; po 60 para Stranić Jošip.

Na uspomenu Mare Trinajstić rođene Vitezić darovala njezina djeca „Dječkomu prip. društvu u Pazinu 100— K kao utemeljitelju svotu. Djaci hrv. gimnazije umjesto vijenaca na odar pok. majke Dr. D. Trinajstića sakupili su „Dječko pripomoćno društvo“ u Pazinu 15— K.

Svima najljepša hvala!

Porečki kotar:

Varvari, dne 12. 12. 1910. Prigodom obdržavanja jučerašnje redovite glavne skupštine „Varvarskog društva za šted. i zajm.“, sabralo se, na predlog gosp. Ante Kalca iz Varvari, za „Družbu sv. Č. i M.“ K 20. Darovaše sljedeći: Galjardić Petar K 2. Struja Jure, Načinović Petar i Katošić Ivan svaki po K 1-20, Poropat Mate, Kalac Ante, Rajko Petar, Malisa Martin, Tomasić Rudolf, Pikoli Anton, Pribetić Anton, Božić Anton, Rajko Grgo, Mihelić Mate, Vilenik Tome, Čurko Petar, Jurisavić Jure, Vivotra Francić, svi po K 1, te Mihelić Gaspar 40 para.

Iz Funtane, dne 10. XII. 1910. U četvrtak, dne 8. t. mj., podučilo se ovdje narod, kako se imu držati prigodom skotrog popisa pučanstva. Sastanak započeo u 2 sata poslije podne. Prostrana dvorana bijaše dupkom puna, pače i prepuna, jer je dio učesnika morao da sluša ispred vratiju. Vladaše uzoran mir i red: rječito se govornike slušalo napetom pozornošću. Svakome od ovih bilo je češće povladjivano burnim živlo-klicama. — Jedan se narodni zastupnik dotiče i naseg političkog položaja, pri čemu bi jednako burno pozdravljeno.

Kod zadnjeg popisa pučanstva bili su svi Funtanjeni do jednog upisani za Talijane. Utjereni amo, da se toga puta našli ne će dati unesti ni kao Čizoti, ni kao Kalabrozi, nego će odlučno zahtjevati, da ih se upiše kao Hrvate.

Ne možemo proći mimo, a da se ne zahvalimo našim odličnim Novovasašima koji nisu zalili ni truda ni vremena, nego su u ljepom broju dohrlili u bratsku Funtanu, gdje su učesnici sastanka zabavljali

skladnim pjevanjem lijepih hrvatskih pjesama. Jednaka ide hvala i svjesni fantsansku mladož, koja se ju Novovasašima odužila na taj način, što ih je doprtila da do otudjenog Poreča, pjevajući jednako lijepa hrvatske pjesme. Duboku hvalu izričemo i našoj braći gg. Triskolju, Fabiću, Štufanićima i ostallima, koji su se pobrinuli i uzradili, da je taj sastanak uspio iznad svakog očekivanja. Nadamo se, te no će ni unaprijed žaliti ni truda ni muke, nego će na obranu hrvatskog roda i jezika istupati odlučno i smjelo uvazivši, da se pošteni i iskreni prijatelji domovine i njezine slobode i časti ne smiju dati prestrašiti ni sramočenjem ni progonima.

Koparski kotar:

Iz Buzeta, na odgovor dopisniku is Roča u listu „Il Piccolo della sera“ od 7. t. mj. pod naslovom „Strada impraffabile“. Sadržajni cestovni odbor nije da se srami gledati skrb po mogućnosti da uredi cestu; da su ceste ostale u neradu nije od jedne ni dvie godine, već od 13-14 godina amo; ostalo su takove i radi toga u zadnje doba poradi ne odobrenog proračuna za godinu 1908. od strane talijanskih članova zemaljskog odbora samo zato što nije cestovni odbor držao sjednice po komandi jednog talijana; dakle bez novca nije bilo moguće u boljem redu ceste imati.

Cesta od Roča željezničkoj postaji Roč, da je bila više pogodna potoku nego cesti, nije bilo toliko istine, i po nemarnosti cest. odbora, već je bila i nova ona cesta sagrađena više prazna neg svačena, od koje jedan komad je cestovna uprava pred nekoliko godina napunila i podignula sa debelim kamjenjem al nije se Ročki dopisnik onom prigodom tužio, jer moguće je svojo kamenje onamo spravio, koje da nije onamo navozio cest. odbor, bi morao daleko odvažati da mu ne bude na putu. Ali i da bi ona cesta bila prazna nije od danas ni jučer postala takova, već od više godina, radi toga se je moralo radikalno popraviti, napuniti debljim tučanjakom i vrh posipati sitnim i da je učinilo nešto bitno to je slučaj neprostatnih kiša, radi kojih ceste su u opće u slabom stanju i drugdje ne samo do Ročke Postaje.

Konstatirano je, da je cest. odbor bio u rukah Hrvata od god. 1883. do 1896. sa samih 10%, nameta, i držane su bile ceste dosta u dobrom redu, a čim su talijani pomućom navlaš učinjenog zakona od 5. 6. 1896. stupili na korznilo metnuli 20%, i koji su držali u redu ceste oko Buzeta nešto do Postaje i nešto do Roča od kuda onda je ovisilo njihovo imenovanje, a sve ostale ceste su bile posvama zapušćene, kao ona na Krasu, prama Dragu i prama Koprnu, radi toga se hoće mnogo trošiti za korenito popraviti.

Za popraviti i urediti temeljito jednu cestu, se mora dobitim kamjenjem utvrditi, i zato bud u radnji bud dok se no protaro nomože se zahtjevati da bude odmah costa kao biljard kako bi ročki dopisnik hotio. — Da je materijal „tercio argiloso“ kako ga dopisnik imenuje mora se biti zahvalni naš jednomu Ročkomu bezdušniku talijanu kojemu ju bilo povjerenje da navozi potrebno dobro materijala, a dobro će biti u buduću ne imati posla s talijani, a dopisnik talijan morao bi naš svomu bezdušnomu talijanu pripisati ako je koliko krivljeno.

Tužbe na zemaljski odbor znano je iz kojeg razloga i od koga potiču, ali osobna mržnja nema ništa sa cestom ni cest. odborom. Ako pak dopisnik ili tužitelj dopozitira za troškove njeka dodje slobodno jedan tehnik na lice mjesta i konstatira jeli dopis u „Piccolo“ na pravom temelju osnovan.

Sjetite se družbe Sv. Cirila i Metoda za Istru!

Razne primorske vesti.

Krasan Božićni dar našoj Družbi. Hrvatski domoljub, koj uče da bude imenovan, darovao je Družbi Sv. Ćirila i Metoda za Istru vinulovanu obveznicu au strijske državno rente, glaseću na 25.000 kruna, slovom dvadeset i pet tisuća kruna, na koju se svake po godine vuče kamate, svaki put 500 kruna. Obveznicu je izručio pouzdano predsjedniku Družbe prof. Vjekoslavu Spinčiću, koj ju je primio i na zahtjev darovatelja obvezao se pobrinuti se za to, da će se kamati glavnice uvijek trošiti u smislu Družbinih pravila, i da se ime darovatelja za njegova života neće objaviti. Družbin predsjednik izručio je obveznicu Ravnateljstvu Družbe, u ruke gosp. blagajnika, koji se sa svoje strane obvezuje da će kamate trošiti kako to darovatelj hoće, i kako inače ni moguće nije, najme u smislu Družbinih pravila. Neimenovanomu darovatelju želimo iz svega srca, da ga Bog uzdrži zdrava još mnogo godina na diku Hrvata.

Oprost od čestitanja. Narodni zastupnik g. Matko Mandić podijelio je mjesto čestitanja povodom božićnih blagdana i promjene godine 15 K, i to po 5 kruna „Družbi sv. Ćirila i Metoda“, „Djačkomu podpornomu društvu“ u Pazinu i „Bratovština hrvatskih ljudi“ u Istri sa sjedištem u Kastvu.

Oprost od čestitanja. U gradovih zavlađao je hvalovriedan običaj, da se prigodom nastupa nove godine i za božićnih blagdana imućniji ljudi sjete siromaha dajući posebnom odboru neku svotu pod naslovom „Oprost od čestitanja“, da ju podiele među domaće siromaha. Tim darom učine ne samo dobro djelo nego se ujedno oproste od siljanja i primanja čestitaka, koje su često skupe a uvijek nemile i dosadne.

Taj običaj uveden je i kod nas u Istri povodom božićnih blagdana i promjene godine time, da se mnogi i mnogi odkupe ili oproste od čestitanja davajući neku svotu za naša plemenita i prepotrebna narodna društva, kao što je „Družba sv. Ćirila i Metoda“, „Djačko podporno društvo“ u Pazinu, „Bratovština hrvatskih ljudi“ u Istri itd. itd.

Mi se nadamo, da će se tog hvalovriednog običaja držati i ove godine svi naši imućniji rodoljubi, te da će mjesto troškova i dosadnog truda za poštu, pisma itd. radije odnosnu svoticu podariti za našu učeću se siromašnu mladež, koja treba i odiea i hrane i školskih potreboća itd.

Našim društvima dodje dobro svaki darak, jer su potrebe naših dječaka i mladića na srednjih i visokih školah velike a da i negovirimo o velevažnoj „Družbi“, koja će i nadalje moći da vrši svoje uzvišeno poslanstvo jedino podporom svega našega naroda. Rodoljubi nezaboravite na siromašnu učeću se mladež naše Istre!

Obilježni talijanski zastupnici. U jednoj od posljednjih sjednica carovinskoga vjeća interpelirao je talijanski zastupnik Dr. M. Bartoli sa svojimi drugovi ministra pravosudja radi tobožnjeg poslašenivanja sudbenih oblasti u Primorju u obće, napose onih u Istri.

Kad je g. Bartoli sastavljao svoju interpelaciju morao se je sam sobom smijati znajući, da piše prostu neistinu i ružnu podvalu.

Ako itko, to bi zastupnik Bartoli morao znati kao pravnik i odvjetnik, da imade u Istri kotarskih sudova, na koje dolazi većina, ili znatna manjina našega naroda pak nenadje tuj žive duše, koja bi znala progovoriti u njegovom jeziku. Zastupnik Bartoli morao bi znati za kotarske sudove u Cresu, Lošinj, Piranu, Bujama itd. itd. kamo dolazi mnogo našega pučka, a gdje su oni sudbeni činovnici bijelo vrane, koji znadu hrvatski ili slovenski. A što da kažemo o okružnom sudu u Rovinju — pod nesom zst. Bartoli-u, gdje i danas talijan-

ske porote sude hrvatskim obuzeničima, gdje se i danas razpravlja, audi i odsuđuju čak i na smrt putem i pomoću tumača. G. Bartoli! Vi znate za sve to, pak još imate obraza pozvati ministra na odgovornost radi tobožnjeg poslašenivanja sudbenih oblasti u Istri? Kakav mora da je to obraz! Pakvarenosti! Ime ti je Bartoli!

„Mladi Hrvat“, list za mladi svijet, što ga izdava u Opatiji naš poznati književnik Viktor Ćar Emin, uz suradnju Rikarda Katalinica Jeretova, Vladimira Nazora i Josipa Milakovića, sve to ljepše napreduje. Primili smo ovih dana zadnji broj ove godine. Ovo mu je sadržaj: 1. Lav Nikolajević Tolstoj. 2. Crkvo: Boška Slava. 3. M. H.* Za prava naroda i domovine (sa slikama narodnih zastupnika Spinčića i Dr. Trinajstića). 4. L. V. Tolstoj: Vrančić. 5. Tri brazde. 6. M. Zorna: Sunčeva carevina (sa slikom). 7. Čudni običaji. 8. Naš barba Rika. — R. Katalinica Jeretov: Gladna ptičica. 9. Obijedjeni magarac. 10. V. N.: Moj susjed. 11. Ćar Emin: Vatra na moru. — Za malenu djecu: Jurčević dobro srce; M. Capus: Golubica i mrav; M. Capus: Uslužan dečko; Veselo zgrade majstora Lisjaka i Kunelića Finka (sa slikama); Tondić: Ja moje torbice.

Stivo „Mladog Hrvata“ prežeto je plemenitim čuvstvima rodoljublja i humanitarnosti; cilj mu je, da kod dječav odgajna srce i da u njemu uzbudjuje ljubav za domovinu. Ono, čega na žalost nema u našim školskim čitankama, naći će naša djeca u „Ml. Hrvat“u. Za to ga mi još jednom najtoplije preporučamo. Svaki roditelj, koji ljubi svoju djecu i hoće da ih odgoji kao dobre sinove svoga naroda, neka ih predpla-i na ovaj list, koji izlazi jedan put na mjesec na 30 stranica, ukusno broširan, a stoji samo 1 K i 70 para na godinu. Narediti čeli godišnjak 1909., kud ćete ljepšeg božićnog dara daroviti djeci? Imućniji rodoljubi imali bi predplatiti u svome mjestu po 10—20 i više siromašnih djaka i time bi učinili plemenito djelo rodoljublja.

Predplate treba slati na adresu: Upravi „Mladog Hrvata“, Opatija.

Knjige Matice Hrvatske. Izašao je ovogodišnji dar Matice Hrvatske: Kućera Pivelić: Novovjekli izumi. 2. Dr. F. Bučar: Poviest hrvatske protestantske književnosti. 3. Dr. M. Mandić: Okupacija Bosne i Hercegovine 1878. 4. Hrvatsko kolo. VI. sv. 5. Matija Lisićar: Pripovijesti. 6. Evgenij Kumičić: Začudjeni svatovi. 7. J. Slovački: Lilla Weneda. Preveo J. Benesić. 8. Dr. F. Detela: Pagan i Berger. Kako se vidi na prvi mah, ovogodišnja uz izdanja vrlo zanimiva, te preporučamo svima, da se začlane u „Maticu Hrvatsku“. Članarina godišnje iznosi 6 kruna. Svaki se lahko može začlaniti kroz povjerenika „Matice Hrvatske“, kojih imade u svakom ovcem mjestu Istre.

Kinematograf Internacional

(POLDO), via Sergia 77. Program: Današ; 1. Moskva, I. sorija, uzduž i preko Rusije; 2. Etišné Marcel, drama; 3. Fricot, municipalni činovnik (komično). — Za petak i nedjelju Božićni program.

Konjski gnoj prodaje se od 1. siječnja kroz cijelu godinu. Poblize u Artillerijskoj štali, Via Niccolò Tommaseo u Puli.

Obznana.

Ovim donosi se do javnog znanja, da će se primili sa 1. veljače 1911. na državnom uzor-gospodarstvu u Pazinu 8 radničkih učenika, koji će se moći praktički obrazovati u općim poljodjelskim poslovima sve do 20. prosinca 1911.

Stan i hranu dobili će ovi učenici badeva na gospodarstvu.

Uvjeti za primanje ovih učenika jesu: 1. Da dokažu kršćeničom, da im je najmanje 16 a ne preko 30 godina i da pripadaju poljodjelskom stališu. 2. Da liječničkom svjedodžbom dokažu, da su potpuna zdrava i snažna sustava. 3. Da donesu svjedodžbu čudorednosti. 4. Da donesu, ako su vojnici u pričuvi, općensku potvrdu, da su prošli vojničkih vježaba za god. 1911. 5. Da se obvezu ostati kod uzor-gospodarstva kroz cijelu gore naznačenu dobu. 6. Ako su mladoljetni, da donesu privolu roditelja dotično skrbnika, koji se moraju istodobno obvezati, da kroz cijelu gore naznačenu dobu neće tražiti da bude

učenik pušćen kući za poljake ili silčne radnje.

Prijednost imaju oni molitelji, koji znadu čitati i pisati.

Molba za primanje imaju prikazali se najdalje do 10. siječnja 1911. kod potpisnog upraviteljstva.

Upraviteljstvo državnog uzor-gospodarstva u Pazinu, dne 10. prosinca 1910.

Br. 1467.

Natječaj.

Razpisuje se usljed zaključka sjednice Općinskog Zastupstva od dne 8. t. m. natječaj na mjesto opć. liječnika za mjestnu općinu Barban, uz godišnju plaću od K 8000. Molitelji treba da dokažu austrijsko državljanstvo, diplomu sveukupnog liječništva i potpuno poznavanje hrvatskog jezika u govoru i pismu.

Liječnik držali će svoj farmaceutički ormar.

Za ostale uvjete može se doznati kod potpisano.

Molbe treba podnesti potpisatom do 25. prosinca 1910.

Glavarstvo općine Barban,

dne 27. studenoga 1910.

Opć. Glavar:

Josip Mirković, v. r.

Br. 6017/10.

Oglas natječaja.

Ovime se razpisuje natječaj na izpraznjeno mjesto redarstvenoga vođe (nadredara) za Volosko.

Sa tim mjestom sklopljena je godišnja

plaća od 1820 K, odsteta za stanarini 240 K i paušal za uniformu od K 160.

Molitelji imaju dokazati, da su austrijski državljani, da nisu navršili 40 godina, su posve zdravi i bezprikorna ponase te da poznaju u govoru i u pismu hrvatski ili slovenski, a u govoru njemački — po mogućnosti — talijanski jezik, što i da su jur obavljali redarstveni službu, i koliko vremena.

Vlastoručno pisane molbe imaju se pnesti na potpisano do 25. decembra 1910. Imenovani redarstveni vođa imati služiti najmanje jednu godinu dana, ga Obćina ne odпусти prije uz predhodkaz od 14 dana.

Dalnja njegova prava i dužnosti razvija su u obatojećoj službenoj pragmatici poslovnome redu redara ove Obćine.

Nastup službe jest odmah.

Glavarstvo obćine.

Volosko-Opatija, dne 2. decembra 1910

Jeftino česko PERJE

— za krevete —

5 kg. novo česko K 960, boja K 12 —
bjele pahuljice česko, 18 — „ „ 24 —
kao saleg bjele pahuljice
Učeo česko . . . 30 — „ „ 36 —
razabije se franco pouzdećem.

Zamjenjuje se i prima natrag uz naknadu tovar. troška.

BENEDIKT SACHSEL, Lobos, br. 250
pošta PILSEN, Češka.

ZAHVALA.

Svesrdna hvala svim rođacima, prijateljima i znancima na toplim izrazima sućuti prigodom teškog gubitka naše premile žene, majke, punice, svekrve i bake

Mare Trinajstić rođj. Vitezić

a osobito pak hvala Velečastnom Svećenstvu, svim mjestnim Bratovštinama, Mjestnoj Pučkoj Školi, Dječjem Zabavištu, Društvu Djevojaka, Hrvatskoj Čitaonici te mnogobrojnim stanovnicima Vrbnika sa zaslužnim gosp. načelnikom na čelu, koji su mile pokojničine ostanke do hladnog groba dopratili.

VRBNIK, 14. decembra 1910.

Ivan Trinajstić

muž.

Dr. Matko Trinajstić i obitelj

Josip Trinajstić i obitelj

Maro Toljančić r. Trinajstić i obitelj

Dr. Dinko Trinajstić

pop Ivan Trinajstić

Marija Trinajstić

Bečko skladište izabranih gotovih odiea za gospodu i djecu.

Adolf Verschleisser

PULA - Via Sergia 34-55 - PULA.

Preporuča svoje veliko skladište raznih gotovih odiea, Raglan, proljetnih ogrtača, paletota, raznobojnih preluka, ogrtača za klušu itd.

Kroj i načlnba mojih odiea tako su točni i savršeni da nadomjećuju sasama odiea po mjeri.

Glene su takova da isključuju svaku utakmlou.

Novi izlozi dućana u via Sergia 34. zaslužuju osobitu pažnju, jer su u njima izložene najbolje novosti sezone, kao: odiea „Chantrelair“ i Raglan „Blarlot“.

Poslužuje se i hrvatski, češki i poljski.

C. kr. činovnici u Primorju.

(Interpelacija zastupnika Spinčića i drugova na visoku c. kr. vladu u ruke Njegove preuzvišenosti gospodina ministra-predsjednika baruna pl. Blenerttha.)

Koliko c. k. činovnika nepozna jezik većine pučanstva Primorja.

Kod c. k. političkih upravnih oblasti.

Od činovnika namještenih kod c. k. političkih upravnih oblasti u Trstu i Primorju nepoznaju nit hrvatski nit slovenski jezik osim c. kr. namjestnika i namjestničevih savjetnik (između 7) i 3 kotarska poglavara (između 9).

Od 10 namjestničevih tajnika i kotarskih viših komesara neznaju 4 nit slovenski nit hrvatski, dočim od ostalih 6 znaju 3 samo na pola slovenski ili hrvatski.

Od 19 kotarskih komesara ima ih 6 koji nepoznaju nit slovenskoga nit hrvatskoga jezika, od ostalih 13 zna 4 samo nješto malo slovenski.

Od 15 namjestničevih konceptista njih 9 neznaju nit slovenski nit hrvatski. Od 21 namjestničevih konceptnih praktikanata 15 njih neznaju nit slovenski nit hrvatski, i od ostalih 6 nješto malo hrvatski.

Pokrajinski zdravstveni izvjestitelj zna samo malo hrvatski, pokrajinski zdravstveni nadzornik samo malo slovenski; od 3 kotarska nadležnika neznaju dvojica nit slovenski nit hrvatski, treći nješto malo slovenski; od 9 kotarskih ljeknika neznaju njih 5 nit slovenski nit hrvatski, 2 samo malo slovenski, 2 samo malo hrvatski; od 3 zdravstvenih konceptista neznaju 1 nit slovenski nit hrvatski, 1 samo malo hrvatski; od 4 zdravstvena asistenta neznaju 2 nit slovenski nit hrvatski.

Dočim gradjevni nadsavjetnik pozna hrvatski jezik, neznaju ni jedan od 3 gradjevni savjetnika nit slovenski nit hrvatski. Od 4 viša inženira neznaju 3 nit slovenski nit hrvatski, četvrti nješto malo hrvatski; od 12 inženira neznaju njih 11, od 5 gradjevni pristava neznaju 2 nit slovenski nit hrvatski; jedini gradjevni savjetnik neznaju nit slovenski nit hrvatski.

Predstožnik ureda za melioracije neznaju nit slovenski nit hrvatski. Od 2 šumska savjetnika neznaju 1, od 3 šumska nadkomesara neznaju 2 nit slovenski nit hrvatski; a tako niti jedini šumski nadzornički komesar.

Od 5 kotarskih živinskih nadležnika neznaju 3, od 8 kotarskih živinskih ljeknika neznaju opet 3 nit slovenski nit hrvatski.

Pokrajinski kulturni nadzornik neznaju nit slovenski nit hrvatski.

Viši obrtni nadzornik, viši baždarski nadzornik i viši računarski savjetnik znaju samo malo slovenski.

Od 5 računarskih revidenta zna samo 1 nješto slovenski; od 5 računarskih oficijala samo 1 nješto slovenski; od 6 računarskih asistenta neznaju 3, od 5 računarskih praktikanata neznaju 2 nit slovenski nit hrvatski.

Od 5 namjestničevih kancelarijskih oficijala i od 12 kotarskih tajnika neznaju po 1, od 12 namjestničevih kancelista neznaju 2 nit slovenski nit hrvatski.

Kod c. k. financijalnoga ravnateljstva.
Kako predsjednik c. kr. ravnateljstva u Trstu tako nerazumije nit financijalni ravnatelj nit slovenski nit hrvatski, dočim razumije nješto malo slovenski zamjenik financijalnoga ravnateljstva.

Od 9 financijalnih nadsavjetnika njih 8 nisu sposobni slovenskomu ili hrvatskomu jeziku.

Od 16 financijalnih savjetnika neznaju njih 9 nit slovenski nit hrvatski, i od ostalih 7 malo slovenski, 2 malo hrvatski. Rudarski savjetnik neznaju nit slovenski nit hrvatski.

Od 21 financijalnih tajnika neznaju njih 17 nit slovenski nit hrvatski.

Evidenčni nadzornik neznaju nit slovenski nit hrvatski.

Od 23 financijalna komesara neznaju njih 19 nit slovenski nit hrvatski.

Kontrolor tehničke financijalne kontrole nit upravitelj talionica neznaju slovenski nit hrvatski.

Medju 23 financijalna konceptista neznaju njih 18 nit slovenski nit hrvatski, i od ostalih 5 samo malo slovenski.

Između 20 konceptnih praktikanata neznaju njih 18 nit slovenski nit hrvatski.

Medju konceptnim činovnicima kod c. k. financijalnoga ravnateljstva ima ih dakle 95, koji neznaju nit hrvatski nit slovenski, 5 koji znaju samo malo slovenski ili hrvatski; te samo 19 koji znaju podpučnomu u govoru i pismu slovenski ili hrvatski ili oba ta jezika.

Za gospodstva, koja ne znaju jezika većine pučanstva pokrajine, moraju se platiti prevodioci, kao da bi slovenski i hrvatski jezik bili tuđi jezici u Primorju! Upravo nečuvano u jednoj uređenoj državi!

Od 2 viša računarska savjetnika i 6 računarskih savjetnika negovori nijedan slovenski ili hrvatski.

Od 22 računarska revidenta 16 njih nerazumije nit slovenski nit hrvatski, a i od ostalih 6 samo malo slovenski. Od 23 računarska oficijala ima njih 22, od 24 računarska asistenta također 22, od 16 računarskih praktikanata 15, koji neznaju nit slovenski nit hrvatski.

Medju 28 kancelarijskih i ekonomskih činovnika ima njih 18 koji nerazumiju nit slovenski nit hrvatski.

Medju 12 činovnika c. kr. pokrajinske blagajne ima njih 11, koji neznaju nit slovenski nit hrvatski.

Između 27 carinarskih činovnika VII. i VIII. plaćevnoga razreda ima ih 5 koji neznaju nit slovenski nit hrvatski.

Osim toga ima veći broj, i to 251 carinarskih činovnika IX., X. i XI. plaćevnoga razreda i 43 carinarska praktikanata, kojih jezikovno znanje nije potpisanim poznato.

Između 167 poreznih činovnika VIII., IX., X. i XI. razreda ima njih 104, i između 34 poreznih praktikanata 17 koji neznaju nit slovenski nit hrvatski. Kod pojedinih poreznih ureda u Istri tako su podijeljeni, da kod onoga u Kopru neznaju nijedan od 11 poreznih činovnika ujedno sa poreznim praktikanatima, kod onoga u Buzetu 3 od 5, kod onoga u Piranu nijedan od 5, kod onoga u Cresu nijedan od 4, kod onoga u Lošiju 3 od 5, kod onoga u Bujah nijedan od 4, kod onoga u Motovunu nijedan od 7, kod onoga u Poreču nijedan od 7, kod onoga u Labinu i od 4, kod onoga u Pazinu 4 od 5, kod onoga u Rovinju 5 od 6, kod onoga u Krku i od 5, kod onoga u Podgradu i od 5, kod onoga u Voloskom 5 od 9, dakle ukupno kod svih poreznih ureda Istre 75 između 104, nit slovenski nit hrvatski.

Ima u Primorju još 12 činovnika solnih ureda i 16 potrošarskih, o kojih neznaju potpisani koji jezik poznaju, a koji ne-

Kod c. k. financijalne prokure
u Trstu ima 13 konceptnih činovnika, od kojih neznaju 7 i 5 kancelarijskih činovnika od kojih neznaju 2 nit slovenski nit hrvatski.

Kod c. k. policajnoga ravnateljstva
u Trstu neznaju nit slovenski nit hrvatski 3 policajna nadsavjetnika kao niti 3 od 4 policajna savjetnika, 4 od 8 policajna nadkomesara, 8 od 14 policajnih komesara, 3 od 7 policajnih konceptista, 6 od 10 policajnih konceptnih praktikanata; i bila su u najnovije vrijeme primljena u službu 3 takova.

Kod c. k. pošt. i brzojavnoga ravnateljstva
u Trstu, u kojega području su dvije trećine pučanstva Slovenci ili Hrvati, ima među 34 ravnateljstvenih činovnika 21, među 31 pridjeljivih prometnih činovnika 22, među 21 računarskih činovnika 17, među 20 tehničkih činovnika 18, među 4 expedienta činovnika svi 4, među 13 kancelarijskih oficijanata 10, i među 7 kancelarijskih pomoćnika 3, u sve dakle među 129 činovnika, kancelarijskih oficijanata i kancelarijskih pomoćnika 95 takovih, koji neznaju nit slovenski nit hrvatski, a k tomu između ostala 34 ima njih 15, koji znaju samo ponekle slovenski ili hrvatski.

Osim toga ima kod c. kr. poštinih i brzojavnih ureda u Gorici, Kopru, Pazinu, Rovinju, Opatiji i Lošiju Malom prilično činovnika, koji nepoznaju nit hrvatski nit slovenski jezik, i takovih koji ga samo na pola poznaju.

Kod c. k. pomorske vlade
u Trstu neznaju nit hrvatski nit slovenski jedini savjetnik, 4 od 6 ministrijalnih tajnika, nijedan od 2 viših komesara, nijedan od 4 komesara, 1 od 2 konceptista, 2 od 4 konceptna praktikanata, i od 2 pridijeljena konceptna činovnika, po jedan nautički nadzornik, nautički pristav VIII. razreda, nautički pristav IX. razreda, nautički oficijal, brodograditeljski konsulent, ovaj posljednji kao činovnik na pogodbu, k tomu 3 druga činovnika na pogodbu, inače penzionisti, u sve dakle 23 među 31 činovnika.

Medju 16 kod c. kr. pomorske oblasti u Trstu namještenih gradjevni činovnika nema niti jednoga koji bi poznao slovenski ili hrvatski. To isto budi rečeno o 2 gliboderna, o 2 svetiionička i o 2 zdravstvena činovnika. U računarskoj i kontrolorskoj službi ima 14 činovnika različitih razreda, od kojih neznaju 9, i 4 računarska praktikanata od kojih neznaju 3 nit-slovenski nit hrvatski jezik.

U Primorju namješteno je u raznih mjestih 66 činovnika raznih razreda podložnih c. kr. pomorskoj vladi, za koje potpisani neznaju koje jezike poznaju a koje ne.

Ovi dati su zabilježeni po osobnom stanju za godinu 1910.

Kod c. k. sudbenih oblasti.
Po nješto malo promjenjenom stanju sudbenoga i državno-odvjetničkoga osoblja Primorskoga višesudnoga područja za godinu 1910. ima u njem 212 sudbenih i 158 računarskih, položnourednih, kancelarijskih i kazničnih činovnika.

Od sudbenih činovnika su 45 njih Slovenci, 23 Hrvata, ostalih 144 Talijani. Od ovih posljednjih, najviše od Talijana, zna njih 18 relativno dobro slovenski njih

10 hrvatski. Prema tomu ima 116 sudbenih činovnika, koji neznaju nit slovenski nit hrvatski, dok je među njimi 30 njih, koji poznaju nješto malo slovenski (18) ili hrvatski (12).

Između 158 računarskih, položnourednih, kancelarijskih i kazničnih činovnika ima njih 26 Slovenaca, 13 Hrvata i 119 Talijana, od kojih posljednjih znaju nješto hrvatski 2, ostalih 117 neznaju nit slovenski nit hrvatski.

Kod ravnateljstva državnih željeznica
u Trstu služi po stanju godine 1908. po tamošnjim središnjim ravnateljstvom državnih željeznica oko 180 činovnika, među njimi samo 27 takovih, koji znaju hrvatski ili slovenski. Ostali su većinom Njemci, koji nepoznaju jezika pučanstva, po kojega tih neku odnosno željeznice.

Što vidimo iz toga?

Iz navedenih podataka sastavljenih mjeseca svibnja i lipnja 1910. razvidno je, da većina c. kr. činovnika svih kategorija u Trstu i Primorju pozna samo njemački ili talijanski ili oba ta jezika, a nepozna jezika većine pučanstva te krunovine, i da tamo vlada veliko pomnjikanje činovnika, koji bi bili usposobljeni za javnu službu, te da ima, što se još osobito naglasuje, kod raznih oblasti razmjerno više starijih nego li mlađih činovnika, koji poznaju hrvatski ili slovenski jezik.

Slovenci i Hrvati sačinjavaju absolutnu većinu pučanstva Primorja i nastanjeni su po svih kotarih.

Po posljednjem brojenju pučanstva ima u Primorju 356.000 Slovenaca i Hrvata, 334.000 Talijana i 19.000 Njemaca, tako da Slovenci i Hrvati — koji se među sobom veoma malo razlikuju, te Hrvat lahko razumije Slovenca i Slovenac Hrvata, i može jedan u predjelu drugoga u posve kratko vrijeme uvježdati se u govoru drugoga — sačinjavaju absolutnu većinu krunovine, i zastupani su u svih kotarih prilično jako ili baš jako ili čak izključivo.

Po državnih temeljnih zakonih moradu škole i uredi biti uređeni prema jeziku naroda.

Glasom temeljnih državnih zakona svi su narodi i svi u pokrajini uobičajeni jezici u školli, u uredih i javnom životu ravnopravni, to moraju javne škole u pokrajinama, u kojih stanuju više naroda, biti tako uređjene, da svaki tih naroda zadobije sredstva da se u svojem jeziku naučnu, i da nije izključena mogućnost da nauči drugi pokrajinski jezik, a javni uredi tako, da činovnici kod njih namješteni poznaju na svaki način u govoru i pismu jezik većine pučanstva.

To zahtijevaju i uzgojna načela i sama narav stvari.

Spomenuto uređenje javnih naukovnih zavoda nalaza također uzgojna načela najboljih pedagoga, a poznanje jezika pučanstva, među kojim činovnici služe, jest obzirom na ova posljednja, ako će svoje dužnosti izpunjavati, nješto samo sobom razumljiva, a obzirom na pučanstvo jednostavno čovječje pravo.

Zatvoreni jezikovni predjeli.

Sa njemačke strane govori se o zatvorenom jezikovnom predjelu u Českoj i

zahtjeva, a sa strane c. kr. vlade izpunja, da se u tobož njemačke predjele namjesti samo Njemce kao javne državne činovnike; Primorje je eminentno slovensko-hrvatski i talijanski predjel, te se može sa svim pravom zahtijevati, da budu u njem namješteni samo Sloveno-Hrvati i Talijani, dakako takovi, koji poznadu oba njihova jezika.

Poplava tuđinjim činovnicima.

Njemački zastupnici na carevinskom vieću tuže se, da je pokrajina Dolnja Austrija poplavljena ne-njemačkim činovnicima, i postavljaju s toga predloge za ustanovljenje novih njemačkih srednjih škola u toj pokrajini (gle predlog Dra Weidenhoffer'a i drugova od 13. juna 1910.); u pokrajini Doljoj Austriji ali nemože se ni iz daleka govoriti o poplavi ne-njemačkim činovnicima ni o pomanjkanju njemačkih škola, kao što se može govoriti o poplavi ne-slovenskimi i ne-hrvatskimi činovnicima u Primorju i o pomanjkanju slovenskih i hrvatskih škola u njem.

Izključenje jezika manjine iz škola.

U saboru pokrajine Dolnje Austrije, koja ima 466 postotnu manjinu češke narodnosti, glasovane zakonske osnove, i od c. kr. vlade predložene na previšnju sankciju, po kojih je jezik one manjine iz javnih škola posve izključen; analogno tomu imalo bi se u trih pokrajinskih Primorja, gdje manjina njemačke narodnosti iznaša u Trstu 188 po sto, u Istri 211 po sto, u Goricku 155 po sto, poprečno 184 po sto, jezik te manjine posve izključen iz javnih škola.

Tuđjinska vladavina — Primorje kolonija za njemačke namještenike.

Od Slovenaca i Hrvata, koji hoće da obnašaju u svojoj rođenoj pokrajini, u Primorju, javne službe, zahtjeva se poznanje talijanskoga i također njemačkoga jezika, dok se od urođenih Talijana ni od Njemaca, ako hoće stupiti u javnu službu, u istinu nezahitjeva poznanje slo-

venskoga ili hrvatskoga jezika, te je namješten bezbroj Talijana i Njemaca, kao što se može vidjeti iz prije navedenih podataka, u javnih uredih, koji ni malo nepoznaju slovenskoga ni hrvatskoga jezika. Prema tomu, ako se obzirom na prvanja desetljeća i stoljeća može govoriti o prićenju kulturnoga razvoja Slovenaca po brutalnoj tuđjinskoj vladavini njemačke gospode posjednika, kao što to čini list »Arbeiterzeitung« u svojem broju od 30. juna 1910., može se govoriti sa istim pravom kod sadanjega stanja obzirom na Slovence i Hrvate o sličnoj tuđjinskoj vladavini, te o tom, da Primorje izgleda kao kolonija za naseljivanje njemačkih činovnika, profesora, učitelja, inspektora, česa u civiliziranoj državi nebi smjelo biti.

„Austrijski patriotizam“.

U Primorju ima, uz veliko pomanjkanje slovenskih i hrvatskih škola, veoma mnogo od države uzdržanih njemačkih i srednjih škola, na kojih i za koje je namješteno također takovih učitelja, profesora, inspektora, koji smatraju urođene učeničke kao tuđince i s njimi kao takovimi postupuju, i na kojih se u obće jako mnogi učenici neuču slovenski ili hrvatski jezik niti kao predmet, te na kojih se kao i na sveučilištih, sa mnogimi drugimi mladimi Njemci, uzgajaju za njemačke činovnike, kao osjećaju narodno — kao što to svaki pošten čovjek mora — i njim, također sinovom naroda borećega se kroz stoljeća za prestolje, poriču nedostatna austrijski patriotizam, pošto taj patriotizam sa njemačkim patriotizmom identifikuju, dok sami neimaju ništa od onoga patriotizma, koj zahtijevaju historička, uzakonjena i čovječna prava, od onoga patriotizma, koj hoće da se sa svimi narodi habsburške monarhije ravnopravno postupaju.

Politikari na Sprevi.

Politikari na Sprevi izjavljuju izričito i otvoreno već dugo vremena, bar od go-

dine 1879., da mora njemačko carstvo segnuti do Adrije, i da mu mora u tu svrhu Austro-Ugarska kao predteča pripravljati puteve. Austro-Ugarska hoćeš nećeš također čini sa svim svojim postupkom i u južnih pokrajinah monarhije, a morala bi tomu temeljito kraj tim učiniti, da udesi upravu i školstvo po pravu i zakonu.

Gdje i kako hoće stanoviti krugovi da se uzgajaju naši mladići.

Školstvo u južnih pokrajinah monarhije, imenito također u Primorju, neodgovara, obzirom na narode u njih obitavajuće, niti pravu nit zakonu nit potrebam javne uprave, a hrvatski sveučilištari imali bi, po željah i zahtjevih stanovitih krugova, svršiti svoje nauke i položiti stroge izpite na njemačkih i svih drugih univerzah, samo ne na onoj, na kojoj bi mogli u svojem materioskom jeziku, u hrvatskom jeziku, iste predmete slušati i iz istih predmeta izpite polagati; — a to je neprirодно, nepedagoški, nepravedno i nezakonito, dapače absurdno.

Hrvatsko sveučilište u Zagrebu.

Hrvatski snatelji iz Dalmacije i Istre polaze već mnogo godina tu univerzu sa hrvatskim naukovnim jezikom, univerzu Franja Josipa u Zagrebu, u gradu koj se nalazi u okviru austro-ugarske monarhije i kojega stanovništvo je, kako je poznato, kao i narod u kojega sredini se nalazi, od uvijek jako lojalno i vjerno naprama prestolju, i polazu na njoj državne izpite, a da tim nije trpjela uprava ili čak i državni interesi. Sada se radi samo o tom, da se državne izpite nemoru ponavljati u drugom gradu pred drugom komisijom, da budu priznati i strogi izpiti, i da se pravo na polazak univerze u Zagrebu i polaganje izpita protegne također na djake izvan Dalmacije i Istre, što se može dogoditi tim lakše, kad se zna, da se je kraljevaka vlada u Zagrebu izjavila pripravnom udovoljiti možebitnim shodnim

zahtjevom c. kr. austrijske vlade odnosno na ustrojenje novih mjesta docenta i odnosno na izpite.

I za Slovence valja se pobrinuti.

Također Slovencem valja dati mogućnost da zadobe znanstvenu izobrazbu u njihovom materioskom jeziku.

Kakovih činovnika potrebuje Primorje.

C. kr. vlada utemeljila je ustanovljenje talijanske pravne fakultete tim, da se daše talijansko mladim mogućnost, da zadobiju unutar monarhije u svojem materioskom jeziku strukovnu znanstvenu izobrazbu, i da u istinu postoji tuđa kandidata, koji su podpunoma vještii u govoru i pismu talijanskomu jeziku i koji su za javne službe usposobljeni. Ova posljednja tvrdnja neodgovara glede Primorja nimalo u toliko istini, što u toj krunovini obzidi po nepovržljivih podatkih dokazana bužda kandidata, koji poznadu hrvatski ili slovenski i većinom također talijanski jezik u govoru i pismu, koji su time sposobni za javnu službu.

Uplit na c. kr. vladu.

Obzirom na sve navedene okolnosti upravljaču potpisani na visoku c. kr. vladu u ruke njegove preuzvišenosti gospodina ministra predsjednika ovaj uplit:

»Je li c. kr. vlada voljna poduzeti bezodvlačno shodna, kada budu svi c. kr. činovnici u Primorju vještii obim pokrajinskih jezikom, najma slovenskomu ili hrvatskomu i talijanskomu, i da se prema tomu uredi sveukupno školstvo u Primorju i za javnu službu u njemu?»

U Beču, 26. novembra 1910.

Spinčić, Mandić, Laginja, Perić, Zahradnik, Ploj, Korosec, Ivanišević, Holy, B Rankin, Velih, Tresić, Rybák, Dulibić, Prodan, Valoušek, Roškar, Pišek, Jaklič, Benković, Krek, Gregorič, Vrstovšek, Grafenauer, Demšar, Gostinčar, Roblek, Strekelj, Vuković, Stojan, Šilinger.

K o d n o š a j e m u P r i m o r j u n a r o č i t o u I s t r i .

(Govor zastupnika Vjekoslava Spinčića držan u sjednici zastupničke kuće carevinskoga vieća u Beču dne 6. decembra 1910.)

Nezdravi odnošaji.

Visoka kućo!

Značajno je za vlade ove monarhije da se malo gdje u njoj i malo kada upravlja redovitim proračunom. Negdje i nekad nezakonito stanje, drugdje i druga poraba sredstava poput prvanje godine, ili čak poput prvanjih godina, u najboljem slučaju provizori. Takav imademo ovo i ovdje u razpravi, dok nam se je redoviti proračun za godinu 1911. dao tek 24. prošloga mjeseca, kad već nebiše ni moguće razpraviti ga, i dok je preko pet mjeseci prošlo a da carevinsko vieće nije zasjedalo. Već samo to kaže na nezdrave odnošaje u monarhiji, kojim su krive poglavito cesarsko-kraljevske i kraljevske vlade, pošto neće da budu jednako pravne svim narodom.

Na pristrano postupanje tako zvane austrijske vlade pokazati ću bar nekoliko u svojem njemačkom govoru. (Ovo dosad izrekao je govornik hrvatski a onda nadaljevao njemački.)

Kako govori ministar predsjednik i kako se pod njim postupaju.

Visoka kućo! Njegova preuzvišenost g. ministar predsjednik govori u svom programnom govoru obično o nepristranosti, o jednakim pravima za sve, o upravi, na koju se ne upliva niti s jedne strane, o objektivnosti itd. Ne mogu se sjetiti — a već sam i prilično star — da je bilo prema stanovitim narodima, naročito naprama Slavenima ikada tako nepravedne vlade kao što je baš vlada njegove preuzvišenosti g. ministra predsjednika. Ne mogu se sjetiti vlade, koja bi dala toliko na seba uplivali kao što upravo ova vlada, koja bi tako malo pohtivala prava slavenskih naroda, koja bi bila tako malo objektivna kao što baš sadanja.

Kako je u Koruškoj.

Ne ću se baviti zemljama češke krunice ili možda sa stanjem u ostalim pokrajinama monarhije. Dotaci ću se samo toga, da su n. pr. u *Koruškoj*, u zemlji, koja od prilike imade 120.000 Slovenaca, Slovenci prisiljeni, da se pred oblaštima služe njemačkim jezikom, da zastupnici stranaka pri obrani moraju rabiti njemački jezik, (Zastup. Hofevar: Pa i onda, ako su obje stranke slovenske!) da i u ovom slučaju, da se podneci nemogu stavljati u slovenskom jeziku, da u citavoj zemlji nema niti jedne slovenske škole, da je citava nastava tako uređena, da tamošnji Slovenci budu germanizovani. A što se događa uz to i u najnovije vrijeme? Ovom slovenskom plemenu kaže se jedan nadpastir, koji ne poznaje slovenskog jezika, koji ne poznaje jezika svojih podložnika. Moja gospodo! Misionari uče različite jezike, da mogu u udaljenim krajevima i kod malenih naroda širiti kršćanstvo i održati ga, a k nama se šalje nadpastire, koji ne poznaju jezika naroda.

O kr. činovnici u Primorju neznaju jezika većinu pučanstva krunovine.

Spomenuvši to, bavit ću se ponekič stanjem na Primorju. Ako je već potrebno, da dođe do narodnoga sporazuma u Češkoj i u Tirolu kako je spomenuo moj predgovornik g. zastupnik dr. Conci i to prema načelu »živjeti i dati da se živi«, bilo bi potrebno, da dođe i u Primorju do narodnoga sporazuma. Upozorujem pritom prije svega na moju interpelaciju od 25. prijaš. mj. u kojoj sam na temelju osobnoga izkaza činovnika prikazao, koliko imade na Primorju c. k. činovnika, koji ne poznaju slovenskog ili hrvatskog jezika, a koji bi ga morali poznati, morali,

moja gospodo, jer je većina pučanstva Primorja i po posljednjem brojenju pučanstva Slovenci ili Hrvati, jer čine 356.000 naprama 336.000 Talijana i 19.000 Niemaca. Većina činovnika na Primorju ne poznaju jezika pučanstva. Ne ću sve nabrojati, upozorujem tek na onu interpelaciju, te ću nešto samo sumarno navesti.

Kod c. kr. Namjestništva u Trstu imade u svemu 202 činovnika, od kojih 98, dakle gotovo polovica svih činovnika ne poznaju hrvatskoga ili slovenskoga jezika. A treba poželiti okolnost, da mladji činovnici poznadu razmjerno manje jezik slovenskog pučanstva nego li stariji.

Medju konceptualnim činovnicima kod c. k. financojnog ravnateljstva imade ih 95 koji ne znadu niti hrvatski niti slovenski, pet koji znadu samo malo slovenski ili hrvatski, a samo 19 koji su podpunoma u govoru i pismu vještii slovenskom ili hrvatskom ili pako obim jezicima. Za gospodu su potrebni provodilci, da u obće mogu spias riešavati. To je samo u Austriji moguće. (Odobranje.) Od dvojice računarskih nadsvjetnika i od 6 računarskih savjetnika ne govori niti jedan slovenski ili hrvatski. Medju 93 računarska činovnika kod financojnog ravnateljstva imade ih 83 koji ne znadu niti slovenski niti hrvatski. (Cujte! Cujte!)

Kod pojedinih poreznih ureda u Istri od 104 činovnika imade ih 75, koji ne poznaju jezika naroda; dakle tri četvrtine poreznih činovnika ne poznaju niti hrvatskog niti slovenskog jezika, premda u citavom Primorju nema niti jednog kotara, u kom se ne bi morao znati hrvatski ili slovenski jezik.

Kod c. kr. financojnog prokurature u Trstu imade 13 konceptualnih činovnika, od kojih 7, a 5 kancelarijskih činovnika,

od kojih 2 ne znadu ni hrvatski ni slovenski.

Kod c. kr. policajnog ravnateljstva u Trstu imade od 51 konceptualnog činovnika njih 30 koji ne znadu ni slovenski ni hrvatski. (Cujte! Cujte!)

Kod c. k. poštanskog i brzajavnog ravnateljstva u Trstu, u čijem su području dvije trećine pučanstva Slovenci i Hrvati, imade između 129 činovnika kancelarijskih oficijanta i pomoćnika njih 95, koji ne znadu niti hrvatski niti slovenski, (Cujte! Cujte!) 15 takovih, koji te jezike poznaju napola, a samo 19 od 129, koji podpunoma poznaju slovenski ili hrvatski jezik.

Osim toga imade kod c. kr. poštanskih i brzajavnih ureda u Gorici, Kopru, Pazinu, Rovinju, Opatici i Lošnju Malomu, raznih činovnika i kancelarijskih oficijanta koji ne znadu niti slovenski, niti hrvatski, i takovih, koji ove jezike poznaju tek napola.

Po ličnom statusu za god. 1910. imade kod c. k. pomorske vlade u Trstu između 80 činovnika 64, koji ne poznaju hrvatski ili slovenski jezik, dakle preko tri četvrtine.

U području prizivnog sudišta za Primorje imade 22 sudijskih i 158 računarskih, pologovnih, kancelarijskih i kaznijskih činovnika.

Od sudijskih činovnika imade 45 Slovenaca, 23 Hrvata i 144 Talijana. Od ovih posljednjih, Talijana naime, relativno do broja znadu slovenski njih 18, hrvatski 10. Prema tome imade 116 od 222 sudijskih činovnika koji na znanju ni slovenski ni hrvatski (Cujte! Cujte!), dok medju njima imade 30, koji znadu nešto malo slovenski, (18 ili hrvatski (12)).

Medju 158 činovnika računarskih, pologovnih, kancelarijskih i kaznijskih imade 26 Slovenaca, 13 Hrvata i 119 Talijana

od kojih posljednjih dva na pola hrvatski, svi ostali, 117 na broju, ne znaju ni slovenski ni hrvatski.

Prema statusu od g. 1908. služi u Trstu kod centralne direkcije državnih železnica 180 činovnika, među ovima njih 28 koji znadu slovenski ili hrvatski. Ostali su većim dijelom Niemci, koji služe u krajevima, u kojima većinom žive Slovenci ili Hrvati.

Što bi bila dužnost o. k. vlada.

Dužnost ove vlade i vlada uobće bila bi, da se pobrine, da svi javni činovnici znadu oba jezika zemlje, naime, hrvatski ili slovenski i talijanski. Njihova dužnost bila bi nadalje, da se pobrine, da činovnici koji sada služe i ne poznadu ovih jezika nauče ih u stanovitom roku. Njihova dužnost bila bi da ne primaju takovih kandidata, koji ovih jezika ne poznadu i da nastavu urede tako, da bude svakome koji se želi posvetiti javnoj službi na Primorju, dana mogućnost, da nauči oba jezika zemlje. Ali c. kr. vlada toga ne čini (Zastupnik dr. Rybář: Čini, upravo protivno), nego upravo protivno.

C. kr. vlada za njemačke škole.

Već sam rekao, da na čitavom Primorju imade 19.000 Niemaca i ovi imadu pučke škole u Trstu, Gorici i Puli a furtim u Opatici. Imenuju se naime učitelji za Pulu, a pridjeljuju se njemačkoj privatnoj školi u Opatici. (Cujte! Cujte!). Država nadalje uzdržava dvije njemačke srednje škole u Trstu, a u Gorici i a u Puli. Posjetnici ovih škola obučavani su jedino u njemačkom jeziku, oni polaze iz toga njemačke sveučilišta i vraćaju se sa ostalim mladim Niemcima u javnu službu na Primorju a da nisu naučili niti slovenski ili hrvatski niti talijanski.

Kad bi se na Primorju postupalo tako kao što se postupa na temelju zakona u Dolnoj Austriji, onda ne bi samo bilo ni jedne njemačke škole. Kad bi se na Primorju primenilo načelo zatvorenog jezika i područja, onda se ondje ne bi uobće smjelo namjestiti niti jednog Niemca. To bi bio jednak postupak sa svim plemenima, to bi bila ravnopravnost, koje kod nas žalibože ne nalazimo nigdje.

C. kr. oblasti za talijanske škole.

C. kr. oblasti, ministarstva, zem. škol. više u Gorici, zem. škol. više za Istru, obadva sa sjedištem u Trstu a isto tako i magistrat u Trstu brinu se za talijanske škole.

Talijani imadu dosta pučkih škola. Imadu talijanske srednje škole u Trstu, koje bi država preuzela, ali ih magistrat ne pušta iz ruku. Istarski Talijani imadu već 50 godina u Kopru svoju gimnaziju, oni imadu zemaljsku realnu gimnaziju u Pazinu, koju uzdržava zemlja i koja je od vlade dobila pravo javnosti. U posljednje vrijeme preuzela je c. kr. vlada u svoju upravu i talijansku gimnaziju u Puli. U Istri postoje dakle 3 talijanske srednje škole za 336.000 talijanskih stanovnika. Osim toga postoji još više talijanska obrtna škola u Trstu, nautičke škole u Trstu i Lošnju Malom, a sada će dobiti i pravni fakultet. Potreba njegovog osnutka opravdala se sa strane c. k. vlade time, što je potreba uzgojiti činovnike, koji su poduzno vješti u govoru i pismu talijanskim jeziku u svrhu službe. Mi nismo bili nikad protiv toga pa ni onda kad smo obstruirali. Ali htjeli smo da se onom zgođom, kad se Talijanima, našim zemljacima hoće da dade najviši kulturni zavod, dadu i nama potrebna sredstva za naobrazbu.

Spominjem to naročito radi toga, da se vidi, kako vlada postupa pristrano, neobjektivno i ne pravedno.

Slovensko i hrvatsko školstvo u Primorju.

Puško.

Jer kako je na Primorju sa slovenskim i hrvatskim pučkim školama?

Trat još uvijek nema javne slovenske pučke škole, premda već Slovenci mole za to 27 godina, od godine 1883. (Razni povici). U Istri imade preko 14.000 djece, slovenske, a naročito hrvatske koja još nemaju niti jedne javne škole, koja dakle ne mogu uživati ni početne obuke. Bilo je preko 70 rasprava komisija i to u raznim krajevima Istre, obavljene su sve formalnosti glede ustrojenja takovih škola i u mnogim slučajevima čeka se već više godina na odobrenje zemaljskog odbora, koje uostalom zakon ni ne traži. Gospoda vladajuće talijanske stranke nalaze uvijek novih izlika, a slede ih c. kr. vlada i c.

kr. školske oblasti. Jedanput su zavri kao izliku: Ne, mi hoćemo da se najprije uredi škol. pristojba i onda ćemo pristati na nove slavenske škole. Imavlo malo zemalja, u kojima su uvedene školske pristojbe, ali u Istri je to tražila gospodujuća talijanska stranka, pristojbe su uvedene i zemlja dobiva oko 200.000 kruna. Uvedene su za to, jer da manjka toliko i toliko hrvatskih i slovenskih škola. Onda se navela kao izlika, da se dield učiteljska škola u Kopru i da se hrvatski i slovenski dio mora iz Kopra odstraniti. I to se učinilo; hrvatski odio je sada u Kaatvu, n. slovenski u Gorici, ali potreb nih pučkih škola još nam uvijek ne dadu. Sad se naime veći, da se želi nova razdoba občina i onda će se istom doći do proračuna, u koji će se tada možda moći upretiti prinosi za hrvatske i slovenske škole. Velim naročito «možda», jer se inače poziva na naše zlo financijalno stanje. Ali kad se radi o privatnoj zemaljskoj gimnaziji, o višem ženskom liceju, o novoj talijanskoj srednjoj školi (Povik: O izložbi u Kopru!) ili o talijanskoj izložbi u Kopru, da se samo može slaviti venecijanskog lava, onda je dosta novaca; samo ne za hrvatske i slovenske škole.

Kadkada se pozivaju i na stanoviti pakt, koji je skloplila talijanska većina sa nekadašnjim namjestnikom grofom Goëss i koji glasi, da se svake godine moraju dozvoliti tri slavenske škole. Pakti moraju dakle više vriediti od zakona, koji određuju, kada i gdje se imade podignuti škola i koji jezik mora biti nastavi.

Pročitat ću vam izvještaj o jednoj sjednici istarskog sabora, da vidite, kako postupaju gospoda od liberalne stranke (čita):

«Nella seduta del 27 p. p. (Novembar 1904.) il relatore deputato Varetton sollecito a mezzo del presidente dietele una risposta a questa risoluzione (radi diobce učiteljske škole u Kopru), decisa essendo la maggioranza della dietele (Talijani) a negare anche per il 1905 i fondi per le nuove scuole».

Citiram to, da vidite, da je ispravna prijašnja moja tvrdnja. Dakle «negare», uskraćuju se fondovi za nove škole i za god. 1905. Uskratilo ih se i prijašnjih godina, uskratilo ih za god. 1905 i za sledeće godine. Tako postupaju gospoda od liberalne stranke. Ništa bolja nisuu gospoda od kršćansko socijalne stranke. To nam pokazuje interpelacija g. zastupnika Spadaro i drugova (Dodatak III., 309. I. Zasjedanje XX.) od prošlog ljeta, kojom je zatražio visoku vladu, da jedinu tada slučajno postojalu i od vlade uzdržavanu slovensku školu u Kopru ukine, i, moja gospodo, ona bude i ukinita. A da je bila potrebna, dokazuje to, što slovenska škola, koju je ondje otvorila družba sv. Cirila i Metoda, broji preko 70 djece.

Na 29. prošloga studenoga podnio sam jednu interpelaciju glede pučke škole u Novoj Vasi kraj Poreča. Občina je prošle godine morala sagraditi školsku zgradu na zapovjed više oblasti. Izuzev 4 ili 5 obitelji stanuju u ovom mjestu samo Hrvati. Na 28. ili 29. siječnja t. g. bila je obdržavana komisija radi nastavnog jezika, kod koje su se roditelji ili zastupnici 83 djece javili za hrvatsku a 91 za talijansku pučku školu. Posljednji ovaj broj postignut je jednino tako, što se ljudima govorilo, vi ne ćete dobiti ovo i ono, ako glasujete za hrvatsku pučku školu. Usprkos toga bijaše odprilike polovica za talijansku a polovica za hrvatsku pučku školu. I što se dogodilo? U dotičnoj školskoj zgradi nalaze se tri sobe za školu i jedan učiteljski stan. U tom stanuje jedan učitelj, u dvie sobe smještena su dva talijanska razreda sa dvie učiteljske sile, a u treću sobu smješteno je dječje sklonište od «Lega nazionale», ta tvornica talijanske školske djece. (Cujte! Cujte!) — Zastup. Ussai: Gdje? U Novoj Vasi kraj Poreča. (Zastup. Ussai: To je ne poznam!) Ja vas uobće ne poznam i ne znam, što vi poznate! (Zastup. Ussai: Ja sam dapače bio 13 godina u kotaru!) Ako ste tamo služili kao c. kr. činovnik i no znate, što je Novavas, gdje svi ljudi govore samo «Novavns», to je samo jedan dokaz tome, kakovi su talijanski činovnici tamo namještau, koji ne će ni da znadu za imena, što ih narod upotrebljava. (Cujte! Cujte!) To je upravo sramota! I još imate smionosti, da ovdje govorite!

Sve izlike zemaljskog odbora i gospodujućih Talijana pretvorile bi se u ništa, kad bi to htjela c. kr. vlada, ali ona daje da se s njome i sa zakoni po volji igra. Ona priznaje, da joj ne služi na čast postupak u školskim stvarima, ali ne čini ništa, da to popravi. Ona dakle uskraćuje

hrvatskoj i slovenskoj djeci zakonom određenu obuku, ona ne čini ništa, što bi prema ustanovama zakona bila dužna činiti; ona uskraćuje pučke škole u našem materinskom jeziku, premda je zastupnička kuća još 1894. stvorila zaključak, kojim se zahtieva od vlade, da uredi školstvo na Primorju prema materinskom jeziku. Evo tako ona poštuje volju sabora.

Srednja.

218.000 Slovenaca na Primorju nemaju niti jedno srednje škole, izuzev prvi razred, koji je, kako sam čuo, otvoren početkom ove školske godine u Gorici. 145.000 Hrvata imadu jednu državnu srednju školu jedva u Pazinu, imadu jednu komunalnu srednju školu, koju uzdržava občina Volosko-Opatica, ali imadu i jednu obrtnu školu, na koju su upućena hrvatska i slovenska djeca, a u kojoj se ne uči njihov jezik kao učešni predmet.

Strukovno.

Hrvati Istre nemaju niti jedno nautičko škole; premda je poznato, da se više posvećuju pomorskoj službi nego Talijani ili koji drugi narod na jugu monarhije. Bilo bi skrajnje vrijeme, da se podigne jedna nautička škola, kao što se već to tražilo rezolucijom od 1895. u ovom parlamentu. Oni nemaju nadalje niti jedno gospodarstvo, niti jedno trgovačko, niti jedno više djevojačko škole ili škole sa kućanstvom.

Visoko školstvo.

Glede viših, sveučilišnih studija moram spomenuti, da Slovenci nemaju nigdje škole da se izobrazu u svom jeziku. Hrvati, a i oni iz Istre, imadu pravo da polože svatko državna ispita, ali dva od njih moraju rečtada opetovati pred jednom komisijom ovdje u Beču.

Sada se traži za to sveučilište podpun reciprocitet, naime na taj način, da ga nemogu posjedivati samo Hrvati iz Dalmacije i Istre, već svatko. Hrvati tražea da se ukinu spomenuti ponovni ispit ovi, dje u Beču, a traže također da se ovdje priznađu rigoroz, koji se polože na zagrebačkom sveučilištu. Ali vlada se uskraćava to učiniti i poziva se na izvještaje sa raznih mjesta, sveučilišta itd. Mi imademo pravo tražiti od njegove preuzvišenosti ministra za bogostovlje i nastavu, da nam te izvještaje pokaže, tim više, što je poznato, da se u zadnje vrijeme postupa proti Hrvatima s klevetama, lažima i falsifikatima (Posve pravo!) da ih se zapostavi i pomalo uništi. Imamo dakle pravo tražiti, da se iznesu ti izvještaji i tek onda moći ćemo suditi da li su izpravni ili ne. Bilo bi tim lakše proglasiti reciprocitet i uvesti ga, što se znađe, da je i profesorski zbor zagrebačkog sveučilišta i kraljevska hrvatska vlada pripravna, da ispuni sve uvjete, koje traži austrijska vlada, da se uzmogne provesti reciprocitet. Ja sam u ostalom reagirao na stanovite takove izvještaje već u spomenutoj interpelaciji od 26. studenoga t. g.

Uprava.

Glede uprave i ostalog postupka oblasti, pozivam se primjera radi na svoju interpelaciju od 23. lipnja t. g. u kojoj sam u kratko prikazao postupak u političkom kotaru Lošinj, i iz koje se razabire, da se ovim kotarom, u kom je većina pučanstva hrvatska, upravlja kao talijanskim. Evo ovdje je interpelacija — ja se ne ću time dalje baviti.

Javna sjegarnost.

Glede javne sigurnosti vriedno je spomenuti, da su prošle godine, kad je sazvana u Cres skupština Družbe sv. Cirila i Metoda, židovski list «Il Piccolo» a za njim židovska «Nouo Frcio Presse», govorili upravo o buni, kao da će se bogzna što dogoditi u Cresu, u tom tobože talijanskom gradu. Odmah ću evo spomenuti, kakav je Cres talijanski grad: prema zadnjem popisu živi u gradu samo 2296 Hrvata naprama 1936 Talijana (Cujte! Cujte!) a u kotaru su tri četvrtine pučanstva hrvatske a jedna četvrtina talijanska. (Rezni povici.)

Obćinsko zastupstvo nije htjelo da se brine za sigurnost, a kot. oblast poslala je već u predvečerje skupština onamo komisara sa mnogo oružnika. Uza sve to uprjavni su židovi ćirilic-metodske škole, a iza obdržanja akupštine uprjavni je i gat. (Cujte! Cujte!) A. kakova su sa mazažima samo zbila, pokazuje vam ova karta, koja u ostalom baca i značajno svjetlo na kulturu tamošnjih Talijana. (Zastup. dr. Korušec: Što je na to rekao «Piccolo»?) Ne ću čitati, što je bilo napisano na zi-

dovima, pokazat ću vam fotografije, i još se Talijani diče svojom kulturom!

Zabrana izleta Slovenaca i Hrvata iz Trata u Pulu i dogodaji kod izleta Hrvata i Slovenaca iz Pule 4. rujna t. g. tako su novi, da ih ne trebam pripoviedati. Došli smo već tako daleko, da izleti iz Italije mogu biti priredjavni kadgod je kome volja, ali da domaći ljudi ne smiju se međusobno posjedivati ili ako to učine, događaju se stvari, radi kojih se čto sada vodi sudbena rasprava. U Trstu je naime obtuženo 16 osoba radi razaranja jedne kavane 4. rujna i radi razbijanja prozora kod »Jadranske banke« i Goreućeve knjižare.

Nelma zakona u hrvatskom jeziku, prom se ga traži već 60 godina. — Poraba jezika kod o. k. oblasti.

Već nekoliko godina traže hrvatski zastupnici u ime naroda, da se istarski zemaljski zakoni izdadu i u hrvatskom jeziku, u jeziku absolutne većine pučanstva. Prije kratkog vremena upozorio sam na to njegovu preuzvišenost gosp. ministra unutarnjih posala, neka se zakoni izdadu i u hrvatskom jeziku. To se već moja gospodo, traži preko 60 godina, kako se vidi iz jednog zapiska občine Kastay iz godine 1849. Upravljen je naime zahtjev na c. kr. oblasti, neka občinski zakon dadu tiskati i u hrvatskom jeziku. Ali to se nije dogodilo. Za nešto tako razumljivoga i tako naravnoga mora se moliti tako dugo i to bez uspjeha. C. kr. vlada i ministri po svojoj su zakletvi i po zakonima obvezani, da se zakoni provodjavu, ali oni se za to ne brinu i za to je ovakovo stanje u Istri i u čitavom Primorju i samo je krivnja vlada, da je u listopadu došlo u istarskom saboru do poznatih prizora, jer ona zakona ne poštuje i ne dopušta, da se poštuju.

Glede uporabe jezika sa strane carskih oblasti sa Hrvatima, vrlo je karakterističan jedan prepis ministerijalnog pisma, koje je občina Kastav dobila u travnju godino 1849. Vidit ćete o čem se radi, ako vam, s dozvolom g. predejsjednika, to pismo pročitam (čita):

«Prepis ministerijalnog pisma na zastupnika u carevinskom vieću dra. Madonizza d. d. 15. decembra 1848. br. 290/R. M. I.

Gospoda zastupnici u carevinskom vieću iz Istre, dr. Madonizza, dr. Vidullé, Mihael Rachinetti i Dragutin Defranceschi stavili su u podnesku od 30. kolovoza o. g. kod ministra unutarnjih posala molbu, da se u čitavoj Istri, s jedinom iznimkom kotara Podgrad, proglasi talijanski jezik izključivim poslovnim jezikom i to ne samo u saobraćaju oblasti među sobom, već — sigurno u prepisu nešto manjka.

Molba osniva se na tvrdnji, da se u Istri, izuzev kotar Podgrad, jedino i samo svuda govori talijanski i da je to jedino razumljivi pismeni jezik (Cujte! Cujte!), da se prema tome i obzirom na temeljno načelo ravnopravnosti narodnosti ne smije tamo u službenom saobraćaju upotrebljavati nijedan drugi jezik. Ovu tvrdnju — veli ministarstvo — opravrgava obće poznata činjenica, da u pučanstvu Istre sačinjava talijanska narodnost odlučnu manjinu. Na sveukupni broj od 234.000 stanovnika dolazi ih jedva 60.000 talijanske narodnosti, dok od ostalih od slovenskega i vlaškog plemena skoro 150.000 ne govore niti ne razumiju talijanski jezik. Značilo bi dakle ogriješiti se o načelo ravnopravnosti narodnosti, kad bi ministarstvo Slovenima Istre, koji sačinjavaju tamo pretežnu većinu, narinulo talijanski kao jedino poslovni jezik.

Uputom, koju je ministarstvo dalo već prije više mjeseci, da istarske oblasti u saobraćaju sa talijanskim pučanstvom imadu upotrebljavati izključivo talijanski jezik, udovoljeno je već opravdanom zahtjevu talijanske narodnosti, te je za njezine interese posve svejedno, kojim se jezikom služe oblasti u međusobnom saobraćaju i u saobraćaju sa slovenskim pučanstvom.

Popis pučanstva.

Ovaj prepis jedne odredbe ministarstva očitno ne treba komentara. Ona je u jedinom obziru osobito važna. U njoj se vidi, da među 234.000 stanovnika pripada 60.000 talijanskoj narodnosti. Nakon 60 godina narasli su Talijani već na 136 tisuća, dakle, za 76.000, dok je ukupni broj narasao samo za 100.000. Rezultat popisa pučanstva god. 1900. mora se pripisati ne samo privilegovanom položaju

Talijana u zemlji, već i načinu, kako se je popis obavio. Kako se je popis proveo god. 1900., govori o tom rieja interpelacija od 8. veljače i 10. svibnja 1901. Citava mjesta, u kojima se govori samo hrvatski ili u kojima možda tek nekoliko porodica govori talijanski, unesena su ili kao pol ili kao dvie trećine ili tri četvrtine ili dapače posve kao talijanska (Cujtel). C. kr. vlada zatražila je za tekucu godinu za popis 80.000 kruna. Ove godine traži već za buduću godinu 590.000 kruna. Ali ona hoće protiv volje većine ove visoke kuće, da provede popis ne po materinskom jeziku, već po občevarnom jeziku, te daje tako povoda novim krivotvorinama i novim njihovim posljedica. Mi ju već sada činimo odgovornom za sve krivotvorine, koje će se počiniti, jerbo znamo, da su za povjerenike popisa određeni muževi, koji sigurno ne će objektivno brojiti. Mi ćemo u ostalom učiniti svoje, da te krivotvorine ne budu prevelike.

Postupak kod c. kr. sudbenih oblasti.

Kako se postupa kod sudbenih oblasti, pokazuje interpelacija, što sam je podnio 27. lipnja prošle godine glede jedinog suca u Cresu (Povik: Je li na nju već odgovoreno?) Nel Ponoivio sam je 29. prošlog mjeseca i dodao, da su dvie žene iz Martinčića na otoku Cresu pozvane k sudu u Cres, da se sa sućem niese moge razumjeti, te su opet morale ići kući. Prevalile su u Cres put od pet sati i vratile su se kući opet pet sati a da niese kod suda ništa obavile. (Povik: Barbarstvo!) Da, to je upravo barbarski i ne može se drugačije okrstiti. Sudac je dođuše poslao »Našoj Slogi« ispravak, demontirao je, ali zapravo nije ništa demontirao i s demontiranjem potvrdio, da ne zna hrvatski, kao što oni, koji hrvatski znadu, mogu vidjeti iz zadajeg broja »Naše Sloge«.

U istoj se interpelaciji govori i o kancelarijskim činovnicima, koji ne poznaju jezik našega naroda. Moguće je, kao što se često događa, da kandidati, kao što i sudac u Cresu, dobiše svjedočbu, da znadu hrvatski. Kod nas se događaju nevjerojatne stvari, da sebi činovnici i kandidati za stanovita mjesta dadu učiniti svjedočbu o zadnju hrvatskoga ili slovenskoga jezika od posve nepozvane strane, dapače i od ljudi, koji ne znadu hrvatski ili slovenski. Protiv toga mora se najodlučnije prosvjedovati. Ako takovi ljudi žele služiti u čistim ili na pol hrvatskim ili slovenskim kotarima, neka nauče te jezike i polože ispit kod nadležnih oblasti ili komisija.

Prilike kod suda u Labinu su po opisu »Naše Sloge« od 13. lipnja 1907. upravo škandalozne. U Barbanu, u čisto hrvatskoj občini događa se škandalozna stvar, da se zapisnici sudbenih dana sastavljaju samo talijanski.

Porotna sudišta sastoje većinom iz Talijana, zato ih se Talijani naravno niti ne boje, da bi ih ona odsudila, a naročito, ako se radi o narodnim stvarima. (Zast. dr. Pitacco: Događa se baš protivno!) Izniht evo jedan primjer. Neki Cumičić iz Lošinja Velikog povuкао je kod tamošnjeg kotarskog suda svoju uvredu protiv učitelja Družbe Čirila i Metoda, ali ju je odmah iza toga opa-

tovalo u listu »Giornalotto« u Puli, da radi uvrede tiskopisom dodje pred porotu, za koju drži, da ga ne će odsuditi. Bilo bi već skrajnje vrijeme, da se u sudstvu učini red, da se vrate vremena Gertschera kao predsjednika zemaljskog nadsudišta, kada je vriedila pravda. Sada žalibože moramo misliti na hrvatsku poslovicu: »Ako nemaš neprijatelja, majka će ti ga roditi«. Danas je na čelu sudbenih oblasti u Primorju jedan Slovenac i mora se reći, da sada kod sudova u Primorju gospodare stanoviti Covaz i stanoviti vitez de Rinaldini i stanje je takovo, da se mora smjesta poboljšati. Jedanput bi se ipak morao učiniti red kod sudova, gdje se mora krojiti pravda. Više put se tvrdi da nema dosta ljudi. Ali ja znam, da je odbito više mladih ljudi, koji poznaju jezik, i to za to, jer navodno nema praznih mjesta.

Mnogi notari u različitim gradovima ne odgovaraju nikako propisima glede uporabe jezika, jedni ne poznadu jezika velike većine, a drugi ga uobće ne će upotrebljavati. Upozorujem još glede stanja kod sudova na svoju interpelaciju od 25. lipnja 1909. o sudbenim činovnicima u Voloskom, gdje manjkaju mnogi sudbeni i kancelarijski činovnici. Kroz dvadeset godina naime porasao je vrlo malo broj činovnika, dok se je posao podesterostručio.

»Akošja za gospodarsko podignuće« u obće.

I o materijalnim ču odnošajima nešto spomenuti. Živimo u vrijeme akošja t. zv. gospodarskog pridičanja kao u Dalmaciji, takó u Istri i uobće na Primorju. Moram reći, da se u većini krajeva ova akcija malo opaža, da u nekim kotarima, gdje bi je najviše trebalo, nema joj ni traga. Kod namjestnička postoji komisija za Istru. Gospoda se sastanu, imade tu zastupnika vlade i zemlje, Talijana, Hrvata i Slovenaca. Ovi stavljaju svoje zahtjeve. Tako su zadnji puta, prošlog ljeta tražili 400.000 K. ali vlada im je dala samo 75.000 K. tako te ne znadu, kako će taj novac razdieliti među razne kotare i občine.

Slazem se s onima, koji hoće, da se novac za pripomoć daje samo u najgorim slučajevima i da se tim novcem izvedu samo javne radnje. Pri tom bi se morali izoositi, koji su određeni za javne radnje, zaista i upotriebiti. Ali ja mogu navesti slučajeve, kad se to nije učinilo. Za jednu cestu od Beli, jednog mjesta na otoku Cresu, pa do luke određeno je god. 1909. K 500, a u lipnju 1910. nije se na cesti nitko još ničesa ni dotakao, a možda još niti sada ne, premda je ova cesta vrlo potrebita. Ovih 500 K dobila je glasovita občinska uprava u Cresu i 60 K izdao je od toga ne znam u koje svrhe. Ali sa gradnjom ceste još se nije počelo. Isto se događa sa cestom od Berseča do luke. Obćini Mošćenice poslano je K 1000, ali — ja sam bio tamo prije tri tjedna — u Berseču niese do sada primili ni filira. Ljudi su radili, mnogi od imućnijih zadužili su se i ovi za svagdanji kruh ali dotični novac za pripomoć nije još prije tri tjedna dospio u prave ruke. Takova šteta mora da prestane.

Cestogradnje, poduzimala ih država ili pomagala ih vlada, ne smiju se povjeravati ljudima, koji se pri tom povadaju za

stranačkopoličkim ciljevima i ne geometrima, inžinierima, koji pri tom ne postupaju objektivno. Morala bi se brže dati i podpora. Tako je n. pr. občina Baška bila prije godinu dana posjećena poplavom i nije ništa dobila. Obćina Punat molila je još u srpnju n. g. za podporu radi tuće i nije takodjer ništa dobila. Na otoku Krku vladala je ove godine duže vremena svinjska pošast, ali sa strane vlade malo se je narodu pomoglo.

Cestogradnje.

Ja preporučam cestogradnje na otoku Cresu, koje sam spomenuo u svom govoru od 13. lipnja 1908., zatim više cesta u kotaru Volosko, n. pr. ceste Pogled—Garčići—Kličići—Benaši, Globičići—Zoržići—Saršoni—Skvažičići—Benčani, onda mnoge u suđenom kotaru Podgrad, koji je zbilja najsiromašniji kotar i gdje se do sada nije ništa činilo. Nije to moj kotar koji ovdje zastupam, ali moram reći, da je najsiromašniji kotar i da bi se i tamo moralo mnogo učiniti. I ostali kotari Istre trebaju cesta. U proračunu za 1911. mnogo je doduše određeno za cestogradnje ali mi je vrlo žao, da se upravo na ovaj najsiromašniji kotar, na kotar Podgrad vrlo malo obaziralo, te da su za nekoje ceste osigurane premalene svote, tako n. pr. za cestu Breza—Jelušići niti polovica, za cestu Lisac—Klana niti četvrtina; za cestu od Kozjane u Suhorje niti sedminka i za cestu iz Labina u Ravne niti trećina sveukupnih troškova. A vi morate znati meka gospodo, da su to sve siromašno občine.

Vodogradnje.

Što se tiče obkriba vodom, to je stvar i ministarstva za javne radnje i ministarstva za unutarnje poslove. Umolio bih, da se u tom pogledu pobrine za občine Višnjani, Vižinada i Baderna, u čemu je namjestništvo već informirano po zastupniku i župniku Červaru. Za velikim nacrta čini mi se da se ne ide, pa neka se barem učine manji vodovodi kao iz Vodice, Kozjane, Mun, Jelšana, Vepirna, Živice, Matulja, Kantride i Omišlja i neka se dalje ne okleva sa podporama za isterne.

Lučke radnje.

Kao što sam već spomenuo sa hvalevričnim priznanjem, da se vešto pobrinulo za ceste, to moram sa žalošću spomenuti, da se za lučke radnje pobrinulo vrlo malo. Već sam prije više godina ovdje rekao, da je more otvorena cesta. Kod nas na obalama Kvarnera, na istočnoj obali poluotoka i na obalama otoka manjkaju vrlo mnoge luke. Za g. 1911. preuzvičeni gospodine ministre trgovine, određeno je 111.000 K manje za lučke radnje, nego li prošle godine. Ne znamt ko je tome kriv. Ali moram upozoriti g. ministra trgovine na to i prešno ga zamoliti, da se naknadno u proračunu za g. 1911. pobrine za lučke radnje na obalama Kvarnera a redovito u sljedećim godinama. Moram opaziti, a nije mi razumljivo, kako se je dogodilo, da je na konferenciji, koja se je 17. i 18. lipnja održavala u Beču pod predsjedanjem odsječnog predstožnika dr. Engela izjavio hofrat dr. Kren kao izjestitelj, da se pobrinulo u proračunu za 1911. za radnje u Malinskoj, Baški i Riški, ali da se o

tom ne nalazi ništa u predložie nom proračunu. Treba takodjer požaliti, da niese izvedene mnoge radnje za koje je već izvršena svota u proračunu. Tako n. pr. u Mošćenickoj Dragi, u Voloskom i u Belom.

Za polakšice u vojnoj službi.

Što se tiče ministarstva za zemaljsku obranu, preporučam sveje predloge glede djelomične promjene § 53 vojnih propisa, nadalje radi oslobodjenja jedinoga sina koji je određen za podporu roditeljima nespoisobnima za rad, glede izvršenja obvezanika i sposobnim pronađenih sinova Primorja u c. i kr. ratnu mornaricu.

Za željeznice nejma u proračunu ništa.

Moram opaziti, da u proračunu za ministarstvo željeznica ne nalazimo ništa za one željeznice, koje bi bile tako potrebne za naš siromašan narod kao n. pr. za željeznicu od Hrpelje-Kozina do Šarjana ili Jurđani ili od Lupoglave do Matulja. Automobilski spoj ne koristi tamošnjem pučanstvu baš ništa, te jedino od toga imadu prašinu i smrad.

Zaključak. Za prava utemeljena na ravnopravnosti, na temeljnih zakonih Habsburške monarhije, na temeljnih državnih zakonih, za čovječja prava.

U svemu mogu reći, da se je za materijalne odnošaje učinilo nešto, ali vrlo malo i ni iz dalka ne ono, što bi se moralo činiti, da se popravi ono, što se je u Istri propustilo u desetgodisima a dapače i u jednom stoljeću. (Zastupnik dr. Hilbowizki: A što se događa sa občevarnom željeznicom u Ugarsku!) Ja ne znam.

Svršavajući moram nadalje reći, da je nastava uređena tako, da nas se malo po malo hoće uništiti i da je postupak u upravi naprama Hrvatima i Slovencima u većem dielu ispod kritike. Jedan Hrvat ne može već iz obzira na stanje u Primorju glasovati za proračun ili za proračunski provizorij.

Dozvolite mi gospodo, da jednim pogledom na vanjsku politiku, koja na Primorju igra tako veliku ulogu svršim svoj govor. Zadnjih dana čuli smo glasove sa službene talijanske strane, koji vele, da nema irredentizma. Onda smo čitali o kongresu talijanskih nacionalista, koji vele, da irredentizam postoji i to takav, koji sada ne traži rata, već podupiranje Talijana u Primorju i u Tirolu. (Zastupnik Rohlek: Priprava za rat!) Da, priprava za rat. Nedavno se takodjer reklo u talijanskoj komori, da se Talijanima u Austro-Ugarskoj monarhiji moraju dati njihova prava. To dovikuje po intenciji njegove preuzvičenosti g. ministra za vanjske poslove grofa Aehrenthala i član gospodske kuće dr. Grabmayr u svom delegacionom govoru, koji je danas citirao dr. Conci. Mi se slazemo sa tim povikom. Neka se Talijanima dadu njihova prava, ali neka im se ne dađe pravo da nas zapostavljaju i uništju. (Živahno odobravanje.) Neka se Talijanima dadu njihova prava ali neka se i nama Hrvatima i Slovencima dadu naša prava, koja se osnivaju na ravnopravnosti, na temeljnom načelu monarhije Habsburgovaca, na temeljnim državnim zakonima, na ljudskim pravima! (Odobranje i pljeskanje.)

Družbine svieće!

Preuzeo sam zastupstvo za Istru stearinskih svieća od kojih dobiva korist družba sv. Ćirila i Metoda za Istru. Od danas unapried imać ću uvijek u zalihi sljedeće tri vrsti:

„LADA“ najbolja vrst stear. svieća à K 97- po 100 paketa
„DANICA“ druga vrst - - - - - à K 85- „ 100 „
„VESNA“ treća vrst- - - - - à K 62- „ 100 „

Ciene razumievaju se postavno na kolodvor ili parobrod u Puli uz gotovo sa 2% popusta ili na tri mjeseca počeka.

Lacko Križ - Pula.

Narodna tiskara Laginja i drug. u Puli

Imado u svojoj papirnici sljedeće knjige na prodaju:

„Teta Jelca“ sa 30 slika, fino uvezano	K 3-—	Širola „Novi Robinson“, pripovjest	K 0 40
„Rat u Kini“ (pjesme) broširano	0 40	Širola „Plemenita osveta“, pripovjest	0 40
„Marija Terezija“ (pjesme) broširano	0 30	Širola „Na bijegu“, zanimljiva pripovjest	0 40
„Ob uljudnom ponašanju“	0 30	Širola „Bjogunac“ pripovjest	0 40
„Pregledna knjižica za proračunanje dnevnica“	0 50	Širola „Otkriveno blago“, pripovjest	0 40
„Pobožni mornar“ molitvenik	0 40	Širola „Pomorska bitka“, pripovjest	0 40
„Jorgovan“-koledar za godinu 1911.	0 50	Širola „Niama“ pripovjest	0 40
„Danica“ 1911.	0 40	Honsa „Glazbena Teorija“, za pouku u pjevanju za škol. mladež	0 40
„Pučki koledar“ 1911.	0 24	Mišćen „Lipino cvijeće“, pripovjetko za mladež, uvezano	0 40
Čop V. „Ruža i trnje“, pripoviesti za mladež sa slikami liopo uvez.	2-—	Mišćin „Tisuc i jedna noć“, arapsko priče za mladež za 70 slika	2 50
„Izabrane priče“,	1 20	„Sanovnik“ veliki egiptaski	0 70
S. „U domaćem svijetu“, slike, pjesmice, vezano	1-—	Već, H. Složenjo zemljišta za mjernike i zemljovlastnike	0 40
Širola „Novi cvijetnjak“, za dobru mladež sa slikama, vezano	1-—	„Hrvatski čestitar“, zbirka čestitaka za razne zgođe, vezano	0 80
Širola „Gusareki dvor“, pomorska pripoviest	0 40	„Vojnička pjevanka“, zbirka najobljubljenijih pjesama	0 80
Širola „Novi šaljivdžija“	0 40	„Moja najm. slikovnica“	1 20
Širola „Novi ljubavni listar“, zbirka pisama i sitnih pjesama	0 40		

Sve knjige šalju se pouzecom.

Pozor! Pozor!

50.000 para cipela.

4 para cipela samo za K 750.

Radi obustave plaćanja više velikih tvornica povjerenje mi je rasprodati veliku zalihu cipela ispod tvorničke cijene. Ja prodajem zato svakomu 2 para cipela na podvez za gospodu i 2 para za gospodje, smeđe ili crne kože, galcirano sa čvrsto zbitim podplatom, vrlo ukusne najnovijeg oblika. Veličina po broju.

Sva 4 para stoje samo K 750

Razašilje pouzdećem

C. GRÜNER, izvoz cipela
KRAKOV, br. 82.

Promjena dozvoljena, a na zahtjev vraćam i novac.

DRUŽBINE OLOVKE

dobivaju se u tiskari

LAGINJA i dr. - PULA

VIA GIULIA, 1.

Najizvrstnije i najbolje tambure pravi i razasilje

Prva sisačka tvornica tambura

J. STJEPUŠIN,

SISAK (Hrvatska).

Odkrivena na Pariskoj izložbi 1890. te na Milenijevskoj izložbi 1896.

Osim tamburah i skladba za tambure imade razna glazbala kao: gusle, citare, gitare, mandoline, harmonike okarine itd. za koje se šalje poseban cijenik sa slikami.

Veliki ilustrirani otenk šalje svakomu franko i badava.

U istoj tvornici izlazi strukovni tamburaški mjesečnik pod naslovom "Tamburica" koji donosi uz pouku i krasne tamburaške skladbe a stoji na godinu samo 8 kruna.

Prva slovenska narodna trgovina u Primorju sa šivadim strojevima i dvokolica.

Prodaje šivaće strojeve za švelje i domaću porabu:

Singer B s pokrovom i jamči za 3 godine.

Dvokolice "Helicol Premier".

Vlastita mehanična radionica.

Preporuča se

JOSIP DEKLEVA

Gorica, Via Municipio br. 1.

Na zahtjev šalje se novi slovenski cijenik franko.

Austro-hrvatsko parobrodarsko društvo na dionice u Puntu.

Plovitbeni red

vrijedi od 1. novembra 1910. do opoziva.

Pruga: Rijeka-Punat.

Svaki dan	Odl. i Dol.	Postaje	Dol. i Odl.	Svaki dan
prije podne				po podne
5.45	odl.	PUNAT	dol.	4.50
6.—	dol.	Krk	odl.	4.35
6.10	odl.	Glavotok	dol.	4.25
7.—	dol.	Malinska	odl.	3.40
7.05	odl.	Omišalj	dol.	3.35
7.35	dol.	Rijeka	odl.	3.05
7.45	odl.		dol.	2.55
8.20	dol.		odl.	2.10
8.85	odl.		dol.	2.—
9.20	dol.		odl.	12.55

Uvjeto pristajanje u Njivicama.

Pruga: Baška-Rijeka.

Svaki Utorak Cetvrt. Nedjelje	Odl. i Dol.	Postaje	Dol. i Odl.	Svaki Poned. Srijeda Subota
prije podne				po podne
4.30	odl.	Baška	dol.	6.10
5.30	dol.	Punat	odl.	5.—
9.30	dol.	Rijeka	odl.	12.55

Uvjeto pristajanje u Staroj Baški.

Brza pruga: Rijeka-Opatija-Rab i natrag.

Svaki Cetvrt	Odl. i Dol.	Postaje	Dol. i Odl.	Svaki Cetvrt.
prije podne				po podne
7.20	odl.	Rijeka	dol.	7.20
7.55	dol.	Opatija	dol.	6.45
8.—	odl.	Lovran	dol.	6.25
8.15	dol.	Rab	dol.	6.10
8.20	odl.		dol.	6.10
12.—	dol.		odl.	2.30

Pruga: Rijeka-Opatija-Rab-Nerezine.

Utorak	Petak	Odl. i Dol.	Postaje	Dol. i Odl.	Suboti	Srijeda
prije podne	prije podne				po podne	po podne
6.20	7.20	odl.	Rijeka	dol.	5.—	4.30
6.55	7.55	dol.	Opatija	odl.	4.25	8.55
7.—	8.—	odl.	Beli	dol.	4.15	8.45
8.20	9.20	dol.	Merag	odl.	2.55	2.25
8.30	9.30	odl.	Krk	dol.	2.45	2.15
—	10.20	odl.		dol.	1.55	—
—	10.30	odl.		dol.	1.45	—
9.40	11.—	dol.		odl.	1.05	1.05
9.50	11.10	odl.		dol.	12.55	12.55
11.20	—	dol.	Baškanova	odl.	11.25	11.25
11.40	—	odl.		dol.	11.15	11.05
po podne	po podne					
1.30	1.—	dol.	Rab	odl.	9.25	9.25
1.50	1.20	odl.	Lun	dol.	9.15	9.15
2.15	1.55	dol.		odl.	8.50	8.50
2.25	2.05	odl.		dol.	8.40	8.40
2.50	2.30	dol.	Veli Lošinj	odl.	7.15	7.15
4.—	3.40	odl.	Mali Lošinj	dol.	7.05	7.05
4.10	3.50	dol.		odl.	6.55	6.55
4.20	4.—	odl.		dol.	6.45	6.45
5.05	4.45	dol.	NEREZINE	odl.	6.—	—

Utorak Sv. Marita.

Uvjeto pristajanje u Puntu i Loparu.

Ravnateljstvo si pridržava pravo — prema okolnostima — promjene plovitbenog reda.

Nikada više!

neću mienjati sapuna od kakvim Bergmann & Co. (marka: Etekenperd) o t Bergmann & Co., Teischeu a/Elbe, jer ovaj sapun jednino čuva kožu od sunčanil pjege i uzdržaje lepu, mekanu i nježnu pot.

Komad po 80 para dobiva se u svim liikarna : a, drogerijama i dućanima parfumerijama.

PEKARNA

LJUDEVIT DEKLEVA

Via Campo Marzio br. 5 - Podružnica Via Sissano 14.

Prodaja svježeg kruha tri puta na dan.

Direktna poslužba u dom i u javne lokale.

Prodaja svakovratnog brašna iz najboljeg mlina po dnevnoj cijeni. Poslužba brza i točna.

VLASTITI PROIZVODI!

Prave ruske galose.

Skladište zimskih cipela.

Trgovina i radionica cipela **ROB. BONYHADI (prije P. Zaro)** PULA — Via Sergia 33 — PULA.

Preporuča za božićne blagdane i novu godinu svoje bogato skladište cipela za gospodje, gospodu i djecu uz cijenu od 2 kruna naprijed.

Poslužuje se hrvatski.

Vanjske narudžbe obavljaju se točno uz pouzdo.

Najbolji češki izvor!

Jeftino perje za postelje!

1 kg sivo, dobro očišćano 2 K; bolje 2.40 K; prva vrst polusvijelo 2.80 K; bijelo 4 K; bijelo, pahuljasto 5.10 K; 1 kg najblijje, kao snjeg bijelo, očišćano 6.40 K; 8 K; 1 kg pahuljica, sivo 6 K, 7 K; bijele fine 10 K; najblijje pravo pahuljice 12 K.

Kod narudžbe od 5 kruna franko.

Gotovi kreveti iz gustog crvenog, plavog, bijelog ili žutog nankinga, 1 pokrivač, 180 cm dug, 116 cm širok, sa 2 jastucima, svaki 50 cm dug, 69 cm širok, napunjen a novim, svim, vrlo trajnim pahuljastim perjem 16 K; polu pahuljica 20 K, pahuljice 24 K; pojedini pokrivači po 10, 12, 14 i 16 K; jastuci po 3, 3.50 i 4 K. — Razasilje se pouzdećem poštom od 12 K franko. Roba se zamjenjuje ili uzimaje natrag franko; ako se ne dopadne vraća se novac. — Cijenik badava i franko.

S. BENISCH, Dešenice, 762, Šumava

Kupujte odijela samo u trgovini

BOHINEC i drug

ulica delle Torri 2, — TRST, — ulica S. Lazzaro 17 (Ugao iza crkve sv. Antona novoga)

Velika zaliha svakovrstnih odijela, ogrtača, kaputa i košulja za gospodu i dječake. Najnovije i najmodernije u haljeticima, mantijama i odijelima za dame i djevojčice.

Primaju se narudžbe za odijela po mjeri.

NOVO! NOVO!

HOTEL ELISABETTA

PULA, via Arena br. 1. Vis-a-vis Arena.

Vlastnik: Frane Barbalic

sasma nanovo i moderno uređen, sa lepim i zračnim sobama, opremljenim sasma novim pokudtvom i posteljinoim.

Sasma u blizini parobrodarske stanice, postaja tramvaja, blizu kolodvor.

Poslužba brza i točna, cijene vrlo umjerenone. — Ulaz sa ulice Arena br. 1 i sa restauracije piazza Ninfea br. 1, vlastništvo istog gospodara.

Preporuča se našem običinstvu uz geslo: SVOJ K SVOMU!